

L $\frac{34}{-146}$

m/8

Vll C

Dozenta Dr. L O E B E R A

WISPAHREJA TEESIBU TEORIJA.

Kara Juridiskos Kursos 1920/21 g.

lasito lekziju

K o n s p e k t s.

1 9 2 1 gada.

1 9 2 1 gada

Heit
7273

Geod-Topografijas Dalas Lit.

Geod-Topografijas Dalas Lit.

34
-146

m/8

Vu C

Dozenta Dr. L O E B E R A

WISPAHREJA TEESIBU TEORIJA.

Kara Juridiskos Kursos 1920/21 g.

lasito lekciju

K o n s p e k t s.

1 9 2 1 gada.

1 9 2 1 gada

Spelt
7273

Geod-Topografijas Dalas Lit.

Geod-Topografijas Dalas Lit.

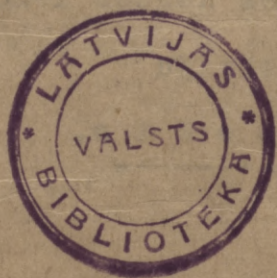
34

1953

0309056451

L. V. B.	
Nr.	In. 6030

(2)

4534

WISPAHREJA TEESIBU TEORIJA.

§ 1.

Teesibu sinatne (jurisprudence) ir sinatne par teesibam. Wina ir speciala sinatneun taira ga riska, preteji eksaktam (techniskam waj dabiskam) sinatnem. Teesibu sinatne prasa neween mechniskas sinaschunas, oet wispahreju eepasinschanos un tee sibu ispraschanu.

Teesibu teorijas (eewada teesibu ^{sinatne} ~~teorija~~) noluhks ir pedagogiskis, mahzischanas noluhks. Jau rom. jur. Celsus saka, ka jurisprudenzes sapraschana un peemehroschana dsihwe ir mahksla darit labu un taisnibu. Teesibu teorijas noluhks ir dot eewadu ~~teesibu~~ sinatne. Wina grip dot to, ko agrak sauzza par enziklopediju. Teesibu teorija zenschas iszelt un noskaidrot wispahrejos teesibu prinzipus abstrakzijas zelâ, usstandit sinamus pamat noteikumus preeksch atsewischkam (spezialam) juridiskam disziplinanam (preekschmeteem). Winas saturâ ta tad e eetilpst, teesibu jehdseena atrisinaschana, teesisku jehdseenu rakstura noskaidroschana, normu rakstura un jehdseena issinaschana, teesibu wispahrejas problemas ispehtischana, mahziba par teesibu iszelschnos, peemehroschnos, isweidoschanos. Beeschi pee wispahrejas teorijas peeweeno pahrskatu par priwat teesibu un walsts teesibu elementeem, teesibu filisofijas pahrskatu un teesibu metodologiju.

§ 2.

Enziklopedijas jehdseens un wina attinhstiba.

Tagadeja laika sem enziklopedijas saprot sinaschana kopeju aprakstu un wina aptwer sinatnu pahrskata, preteji atsewischkam sinatnem. Juridiska enziklopedija - waj nu sistematischis teesibu pahrskats sainsinata (konspektiwa) weida, bes kopejas idejas, jeb ari juridisku mahzibu pahrskats, apweenojot tas sinama sistema. Wahrds enziklopedija atwasinats no greeku wahrda "enklika puidia" Pirma, pehz nosaukuma, enziklopedija ir parahdijuses 1541 gada, sastahdita no Rigelberga. Pirma juridiska enziklopedija parahdijas 1548 g. un sastahdita no wahzu jurista Lagus un 1638 gada no Hunnius.

„Encyclopaedia juris universum”. No XVII gadu sim-
tena enciklopediju raksturs mainas, autori mehgina
atrast kahdu kopeju ideju, sistemu, kas dotu wee-
nibu, lihds tam enciklopedijas satureja ahreju pahr-
skatu. XVIII g.s. bija jau diwi ehziklopediju wiri
seeni, sakara ar ta laika sinatnu wirseeneem ;
1/ no weenas puses, dogmatiskais - pozitiwais, p,
p. Stefans Pütter un 2/ filosofiaki-teoretiskais
ar Nettelblatt preekschgala sem filosofa Wolfa
eespaida; bet schim wirseenam nebija eekscheji ap
weenojoschas idejas.

XIX g.s. sahkuma enciklopediju darbos parahdas
jauns wirseens sem wehsturiski- teesiskas skolas
eespaida: Enciklopedisti atsazijuschees no kon-
spektiwa weida; isskan pamatdoma, ka enciklopedija
isteizas jehdseenu un pamatdomu apraksti, filoso-
fiski-teoretiskais saturs teek paplaschinats. Lihds
ar to teesibu enciklopedija tuwojas wispahrejai
teesibu mahzibai un satur teesisku jehdseenu ap-
rakstu. Schai pascha laikā sem Schellinga un He-
gela eespaida rodas usskats par enciklopediju ka
atsewischku sinatni. Pehz Schellinga domam, enzi-
klopedija esot jasaprot ka pastahwiga atsewischka
sinatne. Logiski schahds usskats naw peelaischam.
Enciklopedija buhtu patstahwiga sinatne, ja wina
waretu usrahdit par sawu pehtischanas objektu kah-
du patstahwigu preekschmetu, bet tahda naw. Ja,
turpretim, par winas saturu atsihtu wisu sinatnu
saturu, tad wina pati buhtu leeka. Naw eedomajama
tanda „potenzeta” sinatne, kas aptwertu wisas si-
natnes ka weenibu, tahda naw ari enciklopedija,
jo winai naw ne atsewischkas metodes, ne preekschme-
ta, ka ari atsewischku sinatnu pasihmju un tapehz
enciklopedija naw usskatama par atsewischku sinat-
ni. Juridiska enciklopedija ir tikai wispahrejais
teesibu jehdseenu resumejums. juridiska enciklo-
pedija peelihdsinama wispahrigai teesibu sinatnei,
kura eetilpst eewada teesibu sinatne. Tomehr us-
skati par enciklopedijas nosihmi un noluhkeem ari
wehl tagad ir daschadi un nenoskaidroti. Peem.,
pehz prof. Scherschewitscha domam enciklopedijai
naw pedagogiskas noluhks, wina naw identiska, neds
ar teesibu filosofiju, neds ar teesibu teoriju,
unsinatni un winai naw nemas weetats teesibu sinat-
ne. No weenas puses Scherschewitschs teesibu en-
ziklopediju peatsihst, no otras, peelihdsina wi-
na wispahrejai juridiskai teorijai.

§ 3.

Enciklopedijas, jeb eewada tees. sinibas lite-
ratura.

I. grupā: darbi, sastahditi pahrskata waj kon-
spekta weida, 1/ Lagus - Metodica juris atriusque
traditia 1543. 2/ Hunnius - Encicl. juris uniwersi.
1638. 3/ Wobu vj Enejuris publici privatique ci-
vilis, criminalis 1640.

Зинсверс *Энцикл. права в ряду юридических наук* 1883г.
Савроль *Лекции по фил. права* 1887г. *Трудовой*. *Лекции по фил. права* 1899г.
Крееру *juristi sprot enziklopediju, ka aewadu teesibu sinatne*,
Шпунербург. *Общая теория права* 1910г.
 Scherschewitschs noleeds enziklopedijas pedagogisko nosihmi, winai neesot weetas jurid. sinatnes; atsihst tikai teesibu filosofiju un ka tas dalu teesibu teoriju.
Темпашевский. *Теория права и государства в связи с теорией нравственности*.

- VIII. grupa : Wispahreji teesibu mahzibas darbi:
 - Stammier - Theorie der Rechtswissenschaft (greesch wehribu us tihri teesiskam domam,
 - R.v. Jehring - Geist des römischen Rechts, Zweck in Recht, I isd. atteezas us mahzibu par teesibu noluhkeem, par spaidu nosihmi teesibas un t. t. II. d. teesibas un morales raksturs)
 - Thon - Rechtsnorm und subjektives Recht - 1878 g.
 - Bierling - Zur Kritik der juristischen Grundbegriffe 1887 - kritise eepreekschejus jehdseenus par teesibam. I dala - isdibina likuma saistoscho spehku un positiwo teesibu kodolu; II dala - par objektiwam un subjektiwam teesibam.
 - Felix Somes - Juristische Grundlehre - 1917 g.
 - Binding - Die Normen und ihre Uebertretung.
 - Jellinek - Allgemeine Statslehre - 1920 g.
 - System der subjektiven öffentlichen Rechte - 1914 g.
 - Hölder - Objektiver und subjektiver Recht 1893.
- IX. grupa - Wispahreji darbi par priwatteesibam.
 - Enneccerus - Lehrbuch des bürgerlichen Rechts 1901
 - Sohm - Institutionen 1917 g
- X. grupa - Teesiski filosofiski darbi:
 - Lasson - System der Rechtsphilosophie 1882 g.
 - Bergbohm - Jurisprudenz und Rechtsphilosophie 1903

Eewads teesibu sinatne.

- I. Wispahreja mahziba;
 - A. Zilweku starpa woklis sabeedriba.

§ 4. Zilweku soziuala daba.

Teesibaas juridiska nosihme ir wiss tas, ka zilweku sinama sabeedriba sawa starpa atsihst par kopd. Sihwes nepeezeeschameem notelkumeem. Teesibas w. buht tikai zilweku sabeedriba un teek raditas no zilwekeem winu dehl. Teesibas ta tad kalpo zilwekeem un galwenam kahrtam zilweku sabeedribai. Bet pate sabeedriba ari newar pastahwet bes teesibam? Zilweki sastahda organisazijas, kur katris indiwid atrodas sinama sakara ar ziteem lihdsigeem indiwideem; scho sakaru - atteezibas teek zilweku sa-

beedriba reguletas no normam (sozialas sabeedriskas no lat.w.societas). Kur ir sabeedriba, tur jabuht ari sozialam normam. Schis normas eetilpst ari tee sibas. Ta tad teesibas usskatamas par sozialam nor mam; wispahri, teesibu soziala daba teek atsihta. Bet kahdas ir atteezibas starp zilweku un sabeedri bu? Daschi rakstneeki ir usstahdijuschi hipotesi, par isoletu, ahrpus sabeedribas atrodoschos zilweku. Bet reali tahds zilweks naw eedomajams un ta ir tikai fikzija, abstrakts jehdseens. Pat no lihri sinatniska weedeekla nepastahw isolets zilweks; zil weka sabeedriskais stahwoklis ir zilweka pasihme. Prof. Scherschewitschs par isoleta zilweka hipote si issakas schahdi: zilwekam esot ihpaschibas, ku ras naw isskaidrojamas zaur sabeedribu, peem. pasch nstureschanas instinkts, kas winam dots jau no dabas. Tomehr tagadeja laikmeta zilweku izolazija neespeh jama un sosialisazija ir nenoleedsams fakts; zil weka gariga un kulturela attihstiba atkariga un eespehjama tikai zaur sabeedribu. Sawas fisiskas prasibas, ar leelam gruhtibam, zilweks waretu ap meerinat isoleta stahwokli, bet psichiskas - ne. Hipotesa par isoletu zilweku nesakriht ar "antro pozentrisma" (antropos - zilweks), pehz kuras "zilweks ir wisas pasaules zentris. *Ja hipotesa par isoleta zaur isheet no zilweka pafstahwiga zihnas ar dabas elementeem, kamehr antropozentrisms isheet no zilweka absolutas wal dischanas par dabu. Pateesiba zilweks ir tikai pa saules dala, bet ne waldneeks.*

§ 5.

Zilweku prasibas. (*Питредконтн.*)

No zilweku fisisko prasibu apmeerinaschanas atkarajas wina eksistenze un eepreeksch fisisko prasibu apmeerinaschanas newar buht runa par garigam prasibam. Kad fisiskas prasibas apmeerinatas, tad rodas jauns prasibu ziklis - garigas prasibas un lihds ar pehdejo apmeerinaschanu pawairojas fisisko prasibu daudsums; pawairojas eksistenzes mi nimums, t. i. tas galejas robeschas, ahrpus kuram sah kas dsihwes funkziju pamasinaschanas. Kad prasibu minimums apmeerinats, tad zilweks sahk postahdit sawas ateezibas pret ziteem (apetitus Societatis saka Hugo Grotius.). Zilweka sabeedriskee zenteeni sastahw ne tikai no dsimuma teeksmeem (kas ir pah reja no fisiskam prasibam us sozialam). Wunsch pa gehr ari lihdsdarbibu no ziteem un tahda kahrta doma nodroschinat sawas fisiskas un psichiskas prasibas. Bet ari schai gadijeena sabeedriba ka li dseklis pahwehrschas par noluhku: zilweks wina atrod ne tik sawu prasibu apmeerinaschanu, bet ari jaunus eepreezinaschanas un labuga awotus, kuri issauz jaunas prasibas. Soziala sabeedriba dara eespaidu us indiwiduelo prasibu sferu noteizot, kahda weida iswedama indiwiduelo prasibu apmeeri naschana.

§ 6.

Par sabeedribas jehdseenu.

Neapschaubama sabeedribas pasihme ir indiwi-
du-zilweku daudsums, winu kopiba (tres faciunt col-
legium), bet to newaretu wehl usskatit par sabee-
dribas isschkiroschu momentu, jo ir zilweku dau-
dsams, kuru newar saukt wehl par sabeedribu (zil-
weki tirgu, weesibas). Nepeeteekoscha sabeedribas
pasihme buhtu ari kopejas intreses un noluhks, kursch
it ka apweenotu zilwekus, bet wini eekscheji tomehr
paleek isoleti, wineem naw sabeedribas apsinas.
Intrese ir tikai sabeedribas raksturojums. Lai in-
diwidus saweenotu sabeedriba, nepeeteek ar ahreju
objekta intresi, jabuht eekschejai intresei, kope-
jeem zenteeneem, mehrkeem un darbeem. Tahda kahr-
la iszelas jauna sabeedribas pasihme - noluhks,
mehrkis. Bet ari noluhks wehl naw sabeedribas issme-
loscha pasihme. Nebuhs wehl sabeedribas, kad zilweki
strahdas kahdu kopeju darbu, kuru atsewischki wi-
ni naw spehjigi weikt ar indiwiidualo spehku. Intre-
sem un noluhkam wajaga buht ilgstoscham, pastahwigam,
bet ne nejauscham. Us uguns grehku sasprehjuschee
kaimini, lai glahbtu mantu, wehl naw sabeedriba;
naw eekscheja kopeja rakstura, ilgstoscha noluhka.
Tahlak, neweena sabeedriba newar pastahwet ahropus
walsts, kaut pahri walsts robescham war sneegtees:
war apweenot wairakas walstis jeb winu dalas (Han-
sas saweeniba widus laikos, starptautiskas sawee-
nibas, mahkslas un t. t.). Sabeedribas lozeklu saw
starpejas simpatijas sabeedriba nespehle lomu.
Sabeedribas pasinmes ta tad buhtu : 1/ Zilweku dau-
dsams, 2/ kopejas un eekschejas intreses, 3/ kopeji
noluhki, 4/ apweenoti darbi, 5/ walsts, ka sabeedribas
eeprecksch noteikums.

§ 7.

Sabeedribu atsewischkas formas.

Ir jaatschkir patwaligas un nepatwaligas sa-
beedribas. Pee patwaligam sabeedribam peeder bee-
dribas wispahriga nosihme (akziju sabeedribas un
t. t.); lozekli tahda sabeedriba ir brihwi un katra
laika war isstahtees no sabeedribas, naw us muh-
schu saistiti (Ziw. lik. 4325 p.). Nepatwaligas sa-
beedribas saista sawus lozeklus un winu isstah-
schanas neatkarajas no lezeglu katreisejas gribas;
pee tahdam sabeedribam peeder: 1/ gimene un 2/ walsts.
Tikai schis sabeedribas formas bij agrak sinanas
un sahkote. ar XVII g. s. tikai iszehlas ari zitas.
• Fil. Hegels saka, ka walsts pamats ir ne gimene,
bet pilsoniska sabeedriba, schi sabeedriba stand-
ma pretim gimenei un ir pahrejas forma us sabeedri-
bu. Wunsch pilsoniskai sabeedribai peeschkir tos

jehdseenus, kas peeder walstij. Hegels pareed trihs eedsihwotaju kahrtas: 1/ semneeku, 2/ ruhpnneeku, 3/ eerednu. Pilsoniskas sabeedribas funkzijas Hegels usstahda ka pahreju us walsts jehdseenu. Fil. Lorenz v. Steins (ds. 1813 g.) paskaidro sabeedribu ne ekonomiskas weedokla un atrodas sem ta laika revoluzionara gara eespaida. Pehz wina domam, gime ne esot ne weeniga sabeedriba, bet walstij esot jarada weeniba mahksliga zela un winas usdewumsaisstahwet ekonomiskas intreses. Heinrich Ahrens †1874 g., weens no: *Organiskas mahzibas serotociem par sabeedribu.*

Organiskas mahziba ir usstahdijuse jau zitas sabeedribas schkiras, wina runa par bashizu, par skolam un t. t. un ir atsinuse weselu rindu eestahschu, kuras kappo zilweku prasibu apweerinaschanai. Schis teorijas sakne slehpjas jau Romas wehsture u un par wina runa Aristotels

Roberts Mohls aisrahda ka sabeedribu saturot intreschu kopiba. Wunsch peemehro scho pasihmi ari basnizai un tad sawus slehdseenus peemehro atteeziba wisam sabeedribam. Mohls atradis wehl *Kahhu Soziala fabeerite* (pilsoniba, *rupnuziba* semneeziba) ar noteiktam funkzijam. Intreschu kopiba tomehr nesakrihtog ar tautibas *basnizas* un walsts robescham. Sabeedriba esot sozialu grupu kopiba, kuras apweenotas weena kopiga, pastahwiga intrese.

Mes sinam, ka intreschu kopiba ween wehl naw usskatama ka sabeedribas pasihme, us ko aisrahda ari prof. Korkunows. Jehrigg („Zweck im Recht“) No lukhs teesibas) paskaidro, ka sabeedribas pasihme esot kahrtiba, noteikta eekahrta, kura teek nodro schinata ar normam peespeedu kahrtu zaur zilweku paschustureschanas un paschattihstischanas dsinu. Atsewischki indiwiidi daudsskattli naw wehl kas wesels (ein Ganzes), bet ir tikai suma; ja wini apweenoti ar kahdu kopeju ideju, tad pahrwehrschas par organisaziju. Un sabeedriba esot apweenota sozjala organisazija un eekscheja saite esot indiwiidu sawstarpeja papildinaschanas wajadsiba. Sabeedriba esot „die Form der geregelten und dauernden Befriedigung des Ergänzungsbedürfniss“ — „dsih wes organisazija kura pastahwot zaur un preeksch ziteem“. Tahda sabeedriba esot wehl japaugstina lihds patstahwigam ar dsihwi *appahdatam* subjektam, wina jator par teesibu ur *moralisku* nolukku subjektu.

Wispah mahzibas par sabeedribu war sadalit diwas grupas: 1/ Mechaniskas mahziba par sabeedribu un 2/ Organiska mahziba par sabeedribu.

§ 8. Mechaniska mahziba par sabeedribu.

Mechaniska mahziba par zilweku sabeedribu ir loti weza. Jau Sena-Greekija sofistija bija schis mahzibas peekriteji. wini mahzija, ka sabeedriba

mechanišgs radijums, no zilwekeem patwaligi nodibi-
nata zaur apsinigu gribu, lai wislabak nodroschina-
ta brihwibu un kahrtibu. Schis leelais un sareschgi
tais mechanisms, sabeedriba, ka wisi mechanismi,
sadalams sawas sastahwdalas. Schi mahziba iseet no
ta, ka zilweks war itka pastahwet ahrpus sabeedri-
bas, no mahzibas par „isoletu zilweku”. Sabeedribas
noluhks esot personigas dsihwes nodroschinaschana,
un lai scho noluhku sasneegtu, zilweku sawstarpeji
weenojuschees nodibinat likumus un waru. Mechanis-
ka teorija krasi usplauka XVII un XVIII g.s. sakara
ar wispahreju matematikas un dabas sinatnu attih-
stibu (Njutons, atomu atraschana). Daschi dabisko
teesibu teoretiki ari scho usskatu pabalstija un
paskaidroja, ka zilweki sahkuma dsihwojuschi atse-
wischki dabiska stahwokli”, bet sabeedriba radusees
zaur sabeedrisku lihgumu „contrat social” us zil-
weku apsinigas gribas pamata. Schahds usskats wal-
dija lihds 19.g.s., kas isskaidrojams ar wispahrejo
tizibu zilweka wiswarenajam saprahtam, prahta rado-
scham spehjam. Zinatneekem 18 g.s. sweschs wehstu-
res mantoschanas likums: sabeedribu war sagraut un
radit us drupam jaunu pehz prahta slehdseeneem.
Mechaniskais sabeedribas usskats dabuja smagus
treezeenus no wehsturiskas skolas un organiskas
mahzibas peekritejeem; wehsturiskais un organiskas
mahzibas wirseens bij reakzija pretim waldoscha ;
prahta teorijai. Teescham, wehsture nesin neweena pee-
mehra, kur sabeedriba un walsts bhhtu nodibinaju
sees zaur lihgumu; zilwekem jau tad wajadsetu buht
loti attihstiteem, kas nekahda sina naw peelaischams
pee pirmo sabeedribu nodibinaschanas. Otrkahrt, lo-
giski mehs newaram peelaist tahdu lihgumu, jo pa-
te lihguma slehgschana jau pareds sabeedribu, wal-
sti, teesibas, bes ka lihgunam naw spehka. Lih-
gums ir sabeedribas sekas, bet ne pamats. Teesibas
war attihstitees sabeedriba, bet pehz mechaniskas
mahzibas isnakk, ka teesibas ir bijuschas preeksch
sabeedribas. Mechaniska mahziba, ka augscha aisrah-
dits, eedomajas zilweku ka attihstitu indiwidu, kas
nesaeetas ar pateesibu. Meschoni atradas mechaniski
sabeedriba preeksch aisstahweschanas pret usbruze
jeem, bet schahdi lihgumi nesakriht ar moderno jeh-
dseenu par teesiskeem lihgumeem. Schahda weeno-
schanas dibinajas as dabiskas instankta pamata. Schos
lihgunus sinama mehra war peelihdsinat szarptauti
skeem lihgumeem, kuri ari neteek ustureti ar auto-
ritatiwu walsts waru. Mechaniskas mahzibas kodols:
инстинкты отнюдь не являются сознательными
dabigais instinkts pee sabeedribas nodibinaschanas
atkahpjias apsinas preekscha.

§ 9. Organiska mahziba par sabeedribu.

Organiska ~~teorija~~ sabeedribu peelihdsina orga-
nismam. Sabeedriba janoskaidro zaur analogisku sa-
lihdsinajumu ar anatomijas un fiziologijas pehti-

schanas preekschmeteem un ari atrod scho analogi-
ju ka usbuhwe ta ari funkzijas. Schis teorijas pa-
matdoma welkas zauri no greeku filosofeem lihd
jaunakeem laikeem. Ta Aristotels, jau salihdsinaja
ar dsihwu meesu un us ta pamata atraidija domas
par isoletu zilweku, sinams ari ka romeeschu pa-
trizijs Menenijs Agrippa salihdsinajis zilweku sa-
beedribu ar organismu, lai pahrleezinatu plebejus
atgreestees us Romu. Organiska mahziba welk we-
selu rindu parallelu salihdsinajumu. Ka organisma,
ta sabeedriba pastahw darba dalischana. Sabeedri-
bai ir spehja attihstitees zaur saweem eeksche-
jeem raabscheem spehkeem, - tapat attihstas ari
organisms. Ka organisms mirst un isnihkst no sii-
mibam - tapat isbeidsas ari sabeedriba. Eerunas
pret organisko teoriju pamatojas us metodologiju
(problemu issinaschanas metodi), kura gan peelaisch
analogiju ka issinaschanas lihdsekli. Pehz orga-
niskas mahzibas organisma isschkiroscha pasihme
esot dsihwe; bet mehs nesinam kas ir dsihwe. Runa-
jot par organismu, organiskai mahzibai bija jaat-
schkir wispirms organisms no mechanisma. Organisma
dalas newar pastahwet ahrpus organisma, tomehr sa-
beedribas dalas, indiwidi, gan eedomajami ahrpus
minetas sabeedribas. Mechaniska saweeno-
juma naw eekscheja, nepeezeeschama sakara, mechanis-
kas dalas war atdalit un pastahwet ahrpus mechanis-
ma. Fil. Comte, Spensers, Scheffle un Lilienfelds
un tapat ziti soziologi aisraujas no paralleleem
salihdsinajumeem. Ta katra organisma schuhninas
esot patstahwiga dsihwe un sabeedribas sastahwda-
lam, indiwideem, ari ir pastahwiga, indiwiduala dsih-
we, bet atteeziba us organismã ee-ijoscham schuhni-
nam mehs to newaram apgalwot, tapat starp biologis-
ko organismu un wina dalam ir fisiskis sakars,
starp sabeedribas indiwideem war buht tikai psi-
chiskis. Dsihwneeku schuhninas newar brihwi atdali-
tees no organisma, war buht tikai par weena orga-
nisma ststahwdalu, newar iswehletees brihwi sawas
funkzijas un t.t. Zitadi tas ir ar sabeedribas lo-
zekli. Bes tam sabeedribas robeschas ir nenoteik-
tas, winai ir formas truhkums (amorfiya), kanehr
organismam tas ir. Organisma lozekli kalpo organis-
mam, organisms ir mehrkis, sabeedribã mehrkis ir
atsewischka persona, sabeedriba preeksche perso-
nas, bet ne otradi. Ta tad analogija naw iswedama.
Tomehr schai teorijai ir sinami nopelni : wina
nostahjas pretim mechaniskai teorijai un nodibi-
naja usskatus, ka sabeedriba attihstas zaur saweem
eekschejeem ewoluzionareem spehkeem, us jau esoscho
ideju pamata. Zaub to war nowehrst tas kluhdas,
kas tika peelaistas soziala politika zaur nogata-
wojuschos sozialu prasibu neewehroschanu, jeb
tahdu prasibu ispildischanu, kuras naw peemehrotas
sinamam laikam un realeem apstahkleem.
Spensers -The study of soziologie and principles
of biology.

René, Worms - Organisme te societe.
Albert Schäffle - Bau und Leben des sozialen Körpers,
encyklopedischer Entwurf einer Biologie. I Wispah-
reja dala, II, Sozialias attihstibas likumi. III un IV
speziala sozials sinatne. Wunsch apraksta eestah
schu un eerihkojumu sistematisku sadalishanu. Wi-
na darba kodols pastahw biologijas realas analogi-
jas peemehroschanâ pee soziamam parahdibam, sozia-
leem organismeem, pee kam Wunsch seko Comte-Kanta
positiwismam. Sozialais kermens usnem daschus zi-
tus organiskus kermenus, ka usbuhwes materialu.
Wisaugstakais un garigi attihstitakais kermens ir
zilweks, kursch tad ari pahrwehrschas par sozials
kermena sastahwdalu. Wisweenkahrschaka sozials wee-
niba pehz Schäffle ir gimene. Pasiws elements-tau-
tas manta. Aktiws elements-indiwidi. Gimene ka
sozials schuhnina, bet sabeedriba ka audums. 19 g.
s. Organiska mahziba attihstijas sem Schellinga un
Krauses filosofijas eespeida un galwena kaharta re-
presenteta no Spensera, Wormsa un Wahzija no
Wundta.

B. TEESIBU JEHDSEENS.

§ 10 .

Pahrskats.

Wahrdu „teesibas“ leeto daschada nosihme un ne
tikai juristi. Beeschi schis terminsch teek leetots
ne technsika nosihme, bet ka „taisniba“, ka kon-
trasts peet teesibam juridiska nosihme, un winam
peeschkir kahdu zitu eedomatu saturu, peem, teesi-
bas us rewoluziju, wisas zilweku teesibas, pamattee-
sibas, kulturass teesibas un t.t. Teesibas leeto ne
tikai ka teesisku noteikumu, bet ari ka teesisku
pretensiju (Anspruch), saprot ari sem teesibam wi-
nas radoscho waru, teesibu radoscho subjektu un tee-
sibu sinatni, literaturu un katru eekahrta. Ta teek
leetots wahrds teesibas wispahreja plascha nosihme.
Mehs runasim par teesibam schauraka nosihme: 1/
par teesibam subjektiwam, kas ir teesiskas preten-
sijas (Anspruch), peederoschas atsewischkam sub-
jektam (brihwiba); 2/ objektiwam teesibam - teesis-
kee noteikumi, normas jeb wispahrigi teesiska eekahr-
ta. Agrak schis teesibu eedalijums nebij noskaidrots,
starp winu neatrada kontrasta. Wisâs walodâs preeksch
abu augscha mineto teesibu atsihmeschanas ir tikai
weens wahrds, isnemot greeku - elikaion - subjek-
tiwas teesibas un nomos - objekt, teesibas; right -
subj. and law - objekt.; -doit - *Recht* - Recht.

§ 11.

Teesibas objektiva nosihme.

* Katrai sabeedribai ir sinama organisazija,
kahrtiba, pee kuras japeeturas wiseem winas lozekleem

bes tam sabeedriba naw domajama. Kahrtiba noteiz winas lozeklu sawstarpejas atteezibas un atteezibas starp wisu sabeedribu un atsewischku indiwidu. Teesibas pamatojas us sozialo dsihwi un tas normas, kuras nokahrto zilweku dsihwi, sabeedribas lozeklu atteezibas sawa starpa, sauz par sozialam normama.

Zilwekeem jaapmeerina sawas fisiskas un gari-gas prasibas, bet pee scho prasibu apmeerinaschanas zilweku intreses saduras. Un atsewischkeem indiwideem jaatsakas no daschu sawu prasibu apmeerinaschanas, lai nenotiktu dsihwe wispahreja zihna "wisu pret wiseem", "bellum omnium contra omnes", kas padaritu par neespehjamu sabeedribas dsihwi, un tas prasibas, kuras trauze sabeedribas dsihwi ir jaatmet. Tapehz sozialas normas noteiz zilweku darbiba sinamas robeschas un sawstarpejas atteezibas, ka jaisturas pret ziteem un t. t. Kahrtiba, kura noteiz zilweku atteezibas sawa starpa un pret sabeedribu, mehs sauzam par meerigas attihstibas kahrtibu - teesisku kahrtibu, objektiwam teesibam. Teesibas rada scho kahrtibu ne tikai noteizot, bet ari aprobeschojot sabeedribas lozeklu waras sferu. Merkels atschkir trihs objektiwo teesibu prinzipus: 1/ kahrtibas prinzipis, 2/ brihwibas prinzipis (ne tikai pawehles, bet ari atlaujas. un 3/ meera prinzipis; apmeerina intrses un nowehrsch konfliktus starp zilwekeem.

Jehring's sawa darba "Noluhks teesibas" isskaidro, ka objektiwas teesibas ir spaidu normu kopojums, kuras darbojas kahda walsti. Teesibu weenigais awots esot walsts. "Teesibas bes spaideem tukschs wahrds, bes satura, tapehz ka tikai wara, kura eestahda teesibu normas, padara teesibas par tahadam, kas winas ir un kam winam jabuht." Normas realiseschana zaur spaideem esot objektiwo teesibu pasihmes; spaidu monopols peeder walstij. Normas, ais kuram nestahw spaidi, neesot teesibas. Ja teesibu normam atnem spaidu raksturu, tad suhd starpiba starp teesibam un morali un eerascham. Prof. Dernburgs (Pandekten) - par objektiwam teesibam saka sekoscho:

Objektiwas teesibas ir wispahreja griba un teesibu" usdewums nowehrst intreschu sadursmi un usturet sabeedriskas dsihwes lihdsswaru. Pee normaleem apstahkleem lihdsswars pastahw no sewis, bet kad tas pahrtaukts, tad jaeemaisas walsts warai. Romeeschu jurists Modestinus sazija, ka likuma spehki ir : pawehlet, aisleegt, atlaut, sodit. Objektiwas teesibas ir ar kopeju gribu ustureta: dsihwes atteezibu kahrtiba."

Prof. Sohm (Institutionen). Wunsch atschkir atsewischka zilweka dsihwi no tautas dsihwes. Atsewischkis zilweks dsihwo zaur etisku normu ispildischanu, bet tauta dsihwo zaur teesisku normu ispildischanu. Objektiwas teesibas ir tautas dsihwes likumi un zaur winam tautas masa pahrwehrschas par derigu un ekonomiski spehzigu korporaziju.

Jehring - Objektivas teesibas ir waras eekahrta un winam ir spaidu raksturs. Winas sastahda wisus tos noteikumus, normas, kuras sabeedriba dsihwojschee zilweki sawstarpeji atsihst par winu kopdsihwes normu, par obligatoriski saistoscheem noteikumeem. Tandehl teesibam esot spaidu raksturs. Teesibu preekschmets ir ahrejas istureschanas normas, bet ne eekscheju psichisku atteezibu noteischana, ka p.p. religijai, moralei. Augstakais, galejais teesibu noluhks sakriht ar wisas zilwezes noluhkeem, jo objektivas teesibas ir tikai dala no zilweku sabeedribas sozialam pasihmem, t. i. kulturelu usdewumu peepildischana pehz muhsu morales un etikas prinziipeem. /Wald Wehstn N° 170 term. wahrdu sar filos. / Sem objektiva teesibu noluhka jasaprot pehz Jehringa domam, zilweku sabeedriskas dsihwes nodroschinaschana, jeb zilweka intreschu nodroschinaschana. Objektivas teesibas war definiert ka teesisku eekahrta un waras sferu, kura eetilpst sawstarpejas atteezibas un atteezibas pret sabeedribu. Bet schahds definejums ir pahrak schaur pehz satura. Ko pagehr sabeedribas atsewischkais usdewums, to newar atsiht par sabeedriskas dsihwes noteikumu. Atsewischku individu waras sfera, kura atsihta un teek apsargata no teesiskas eekahrta, ari sauz par teesibam un tahdas waras sfera ir subjektivas teesibas.

§ 12.

Subjektivas teesibas.

Dsihwe dod mums eespehju isleetot dsihwes labumus. Prof. Bindings sauz labumus, ko mums dod dsihwe, par teesiskeem labumeem. Zilwekam no teesiskas eekahrta teeka eerahdita sinama sfera, kura winam dota sinama wara, brihwiba. Ta tad subjektivas teesibas ir objektivo teesibu sekas. Subjektivas teesibas ir no teesiskas eekahrta aissargata intreschu un waras sfera, Subjektivas teesibas saistitas ar subjektu - teesibu neseju. Subjektivo teesibu apmehrus noteiz teesiska eekahrta. Subj. teesibas naw peelihdsinamas konkretai prasibai, schi pretensija dibinajas us teesisku eekahrta. (Wisas teesibas eksiste preeksch zilwekeem un zaur zilwekeem. Atsewischku zilweku spehku saweenoschana ir teesiskas eekahrta usdewums). No konkretas prasibas truhkuma newar slehgt, ka naw subjektivas teesibas. Teesiska pretensija tikai isnehmuma weida sakriht ar subjektivam teesibam, zitadi pretensija naw identiska ar subjektivam teesibam. Subjektivas teesibas atteeziba us leetischkam prasibam war pastahwet neatkarigi no teesiskas prasibas. Pretensija ir tikai teesiskas waras nosare, teesibu nosare.

Pehz muhsu likumeem obligatoriskas teesibas sakriht ar teesisku pretensiju, bet atteeziba

us leetischkam teesibam pretensija rodas tikai, ja subjektīvas teesibas teek pahrtrauktas.

Subjektīvas teesibas newar paskaidrot tikai ar gribas „waru”, ka gribu waret, ka eespehju darit, drihkstet, kuru atwehl teesiska eekahrta. Subjektīvas teesibas peeder ari gribas nespehjigem. Ta tad gribas wara neatteezas us subjektīwo teesibu kodolu. Gribas wara besakriht ar subjektīwam teesibam, ka to doma Windscheid un Sawigny. Prof. Jehrings usstahjas pret tahdu gribas teoriju. Pehz wina domam subj. teesibas esot tikai intrese, zik tahlu wina apsargata no walsts puses. Intrese esot subj. teesibu saturs un kodols; paskaidro Jehrings, subjektīwas teesibas, ka no teesu eekahrta aisstahwetu intresi.

Pateesi, subjektīwas teesibas usstahjas gan ka wara, bet tikai dehl atsihtu intreschu apmeerinaschanas. Wara naw teesibu noluhks. Domas ka teesibu saturs ir intrese, ir weenpusigas. Intrese gan ir teesibu noluhks, bet ne teesibu saturs. Peem ihpaschneekam ir subjektīwas teesibas isleetot sawu ihpaschumu, lai ari nebuhtu intresss). Teesibu kodols ir gan wara, bet ne intrese. Jehringa definazija ir gri pahrak plascha, jo war eedomatees tahdas intresses, kuram nekoresponde subjektīwas teesibas.

Regelsbergers define subjektīwas teesibas ka waru dehl atsihtu intreschu apmeerinaschanas.

Ja zilweku dsuhwes atteezibas teek atsihtas no teesiskas eekahrta, tad schas noteiktas atteezibas pahrwehrschas par teesiskam atteezibam, no kuram iszelas subjektīwas teesibas. Prof. Jellineks ari peesleenas schim usskatam un atsihtst subjektīwas teesibas ka no teesiskas eekahrta atsihtu un aisstahwetu zilweku gribas waru, kura wehrsta us labumu waj intresem.

Pastahw wehl diwas teorijas : 1/ Imperatiwa teorija, kura pastahw us to, ka teesibas darbojas zaur pawehlem, preekschraksteem un aisleegumeem un ta eerobescho dabisko brihwibu, 2/ teesibas subjektīwa nosihme ir atwehles, zaur kuram pilsoni war isleetot sawas teesibas.

Merckels mahza, ka subjektīwas teesibas wara; kuru teesiska eekahrta peeschkir noteikteem labumeem t. i. intresem. Mehs atschkiram wispahrejus un un atsewischkus teesiskus peenahkumus. Wispahrejee peenahkumi prasa, lai pilsoni atturet os no zitu pilsonu teesibu trauzeschanas : swescha ihpaschuma atsawinaschanas un t. t. Pee atsewischkeem peenahkumeem peeder gimenes teesibas, tomehr gimenes teesibas ir ne ween atsewischki, bet ari wispahreji peenahkumi, tahdi peenahkumi, kurus nekoresponde subjektīwas teesibas. Ispildot atsewischkus peenahkumus mums jaatsihst zitu peenahkumi un brihwiba.

§ 13.

Atteezibas starp subjektīvam un objektīvam teesibam ir zeeschas. Pehz Dernburga domam, subjektīwas teesibas rodas pirms objektīvam. Teesiska eekahrtā attihstijusees abstrakzijas zela no subjektīvam teesibam. Objektīwas teesibas raduschas pahrweido jot, subjektīwas. Pret scho mahzibu war zelt eerunas: subjektīwas teesibas teek raditas zaur konkretam objektīvam teesibam, peem, zaur likumoschanuppar peem, 13 sept. 1920 g. likums par uswahrdu mainu. Ta tad us objektīwo teesibu pamata rodas subjektīwas. Agrak nehas nebija subjektīwu teesibu, kamehr nebij teesiskas eekahrtas.

Birlings un Regelsbergs usstahjas pret Dernburga mahzibu. Pirms objektīvam teesibam bijuschas tikai dabiskas brihwibas, fisiska wara, peem. kusteschanas brihwiba un t. t., bet schis brihwibas naw peelihdsinamas subjektīvam teesibam, bet ir atsewischku zilweku darbiba ahrpus sabeedribas. Dabiska wara pahrwehrschas par subjektīvam teesibam tikai zaur sabeedribas grihu, teesisku eekahrtu, ziteem wahrdeem runajot, zaur objektīvam teesibam, zaur likumeem. Ta tad subjektīwas teesibas war rastees tikai pehz objektīwo nodibinaschanas.

C. TEESISKI NOLIKUMI.

§ 14.

Normu teorija.

Norma juridiska nosihme ir teikums, nolikums, kas noteiz mums to, kas jadara. Normu teoriju, no kriminal-teesibu resdes stahwokla, attihstija prof. Bindings, bet no ziwilteesibu weedokla - Bierlings. Bierlings pastrihpo galwena kahrtā, ka teesibas sastahw tikai no imperatiweem (schi imperatiwa teorija bija kahdreis waldoscha). Imperatiwas teorijas kodols ir 1/ teesiski nolikumi, noteikumi waj normas issmelas imperatiwas, pawehles un aisleegumos, 2/ wisas teesibas sastahw tikai no normam un wiss tas, ko newar atwasinat no normam, nepeeder pee teesibam (wisas normas aprakstot tikai teesisku atteezibu saturu). Normam esot diwejads saturs: 1/ atsihtas teesiskas pretensijas, atsihta wara, 2/ atsihti peenahkumi. Watra norma pareds adresantu un adresatu; no swara ir normu atsihschana par teesibu likumu saistoschu eemeslu, normas saistoschais raksturs peedod saistoschu spehku likumam.

Tahds saistoschs spehks neatkarajas no tam, waj tas iseet no lihguna, tautas grihas, pahrleezihas, ehtiskas idejam, un t. t.; bet pehz imperatiwas teorijas, teesibu funkzijas pastahw, lai ap- robeschotu patwaribas un isleetotu represijas lih- dseklus. Teesibas pareds brihwās grihas sferu, atsih-

schanu, pee kam katris indiwiids aissargats no otra. Teesiska wara pastahwot pate no sewis, neatkarigi no teesiskas eekahrtas, un aprobeschojumi tikai no teesibam. No wisa sazita isnahk, ka wiss kas naw aisleegts, - ir atlauts. Teesisks likumsp pehz schis teorijas ir tikai pahrkarpumu aisleegums.

Pret scho teoriju usstahjas Wachs, jo walsts dauds ko neaisleeds un neatrod preeksch pahrkarmeem peeteekoscha soda. Bet tomenz walsts ar nodomu nedod sewischku atlauju. Bes tam teesiski nolikumi pastahw ne tikai no normam, imperatiweem, bet ari no atwehlem (gewährende Rechtssätze peedahwajoschee nolikumi). Atwehlu teorija un wina nas peekriteji saka, ka teesiski nolikumi sastahw ne ween no pawehlem, bet ari no atlaujam. Katris pilnigs nolikums satur bes normam ari atlauju. Katram teesibam koresponde peenahkums un otradi - peenahkumam - teesibas. Kur mehs runajam par positifam teesibam, tur waram atwasinat teesibas no peenahkumeem un otradi.

Pret imperatiwu teoriju usstahjas ari ziti, kuri apgalwo, ka normas satur sewi tikai logiskus spreedumus par zilweku peenahkumeem, bet newis pawehles un aisleegumus. Mums japeeturas pee ta usskata, kursch abas schis teorijas apweeno. Teesibas gan satur sewi normas (preekschrakstus, aisleegumus), kuri usleek zilwekeem sinamus peenahkumus, darbus jeb attureschanos no darbeem, t.i., wina nas satur sinamus peenahkumus, kureem ahreja sinna ir spreeduma forma, bet no otras puses ari atlaujas.

Mahzibu par normam no kriminalteesibu weedokla, ka jau minets, attihstija Bindings. Nolikuma preekschrakstu, kuru pahrkarpj noseedsneeks, winsch sauz par normu (primarais nolikums). Norma eet pa preekschu atteezigai sankzijai (kas pasludina sodu, jeb atsihst darbu par nosodamu sekundarais nolikums). Modernas walstis tahdi primari noteikumi neteek isteikti, jo wini saprotami paschi par sewi. Zitadi tas ir par peem, ebreju likumos, „Dekalogs” satur sewi tikai primaros noteikumus, bet sekas par scho noteikumu pahrkapschanu naw noteiktas. Modernais likums runa, turpretim, galwenam kahrtam, par sekam. Kahdu wideju stahwokli eenahma romeeschu likumi, kas padalai satur normas un pahrkarpumu sekas.

Muhsu likumi runa par sankzijam, darbu sekam, bet normas ka paschas par sewi saprotamas. Isnehmums ir, peem., polizijas un eestahschu rihkojumos. Peem., aisleegums par lopu isweschanu us latgali. I. dala satur normu, II. dala - sekas par rihkojuma I dalas neispildischanu: soda draudejums; sankzija - apstiprinajums I dalai.

Normu sastahwdalas.

Bindings usser to, ka normas pastahwot no teikuma, kursch dod pamatnoteikumu par to, kas jadara un no ka jaatturas. Schahds pamatnoteikums jeb primarais noteikums war buht positifas jeb negatiwas dabas. Winsch tikai usstahda sinamu preekschrakstu, nerunajot nemas par sekam. Ta muhsu priwatlikumu 3872 p. dod tikai pahrdewejam preekschrakstu nodot pahrдото leetu pirzeja ihpaschuma, bet neruna par schi preekschraksta neispildischanas sekam. To paschu likumu 4095 p. satur aisleegumu rentneekam pahrdot salmus no rentes mahjas, bet par sekam naw nekas noteikts.

Normu otra dala (pilnigos teesiskos nolikumos) runa tikai par sekam. Normu otra dala sekundaree nolikumi (secundare Imperative) noteiz tikai tas sekas, kuras iszelas zaur primaro imperatiwu (nolikumu) neispildischanu, pahrkahpschanu. Sekundaree nolikumi wispirms greeschas pee tas personas, kura pahrkahpuse primaros nolikumus. Schee sekundaree noteikumi ir atrodami ne tikai kriminal, bet ari ziwillikumos. Peem. Muhsu Ziwl. Lik. 3446 p. aisrahda us sekam (atlihdsinaschanu), kuras ir saistitas ar sinameem nelikumigeem darbeem. Sankzijas otra dala greeschas pee Walsts organeem un usdod teem iswest dsihwe tas sekas, kuras noteiz sankzijas pirma dala. Kr. Sodu Lik. 453 p., peemehram, noteiz sodu par panta paredseto pahrkahpumu. Muhsu Ziwillikumu 4556 un 4557 p. p. atteezas us sankziju un noteiz primaro noteikumu sekas (par peenahkumu atlihdsinaschanu) nomiruscha pehznahzejeem ahrsteschanas un t. t. saudejumus no pee nahwes wainiga puses).

Par pilnigu teesisku nolikumu (lex perfectus) sauz tahdu, kursch satur sewi pamatnoteikumu par to kas jadara un no ka jaatturas un ari sekas par schi noteikuma neispildischanu (Primarais un sekundarais noteikums, sankzija). Tahds teesiskis noteikums, kuram naw sankzijas, sauzas par nepilnigu (lex imperfectum). Tahdi ir likumi par aibildneem, gimenes likumi. Pilnigs likumus jaunaka laika waram sastapt administrazijas rihkojumos.

Turpretim, modernee kriminallikumi, ka jau agrak minets, nesatur paschas normas (preekschraksta, primara nolikuma), bet ta pate par sewi saprotama. Bindings aisrahda, ka, turpretim, ebreju lo bauschli satur tikai primaros noteikumus. Muhsu ziwillikumi, peem., aisrahda, ka pahrdewejam jaatdod manta pirzejam (3872 p.), bet ir ari likuma aisrahdits (3877 p.), ka pirzejam teesiba prasit no pahrdeweja mantu. Tikai tas likums ir pilnigs, kursch satur neween pawehles, bet ari atlaujas. Ir tahdi nepilnigi nolikumi, kuru saturs issmelas

tika teoretiska definācija, bes preekschraksteem un atlaulam. Nolde aizrada us muhsu priwatlikumu panteem, kuri pahrmenti no teoretiski-sinatnis-keem darbeem. Ir likumi, kuri paskaidro - deklare sinamu stahwokli; peem.: 6 dez. 1918 gada likums par Kr. likumu peem. Latwija. Reises weens likums aprobescho otru, peem.: Ziwillikums 116 p. ais-leeds laulateem draugeem dahwinat weenam no otra, ja tas waretu nahkt par launu kreditoreem, kaut gan wispahr tahda dahwinaschana atlauta. Likums, kursch aizrada us ottru, -peem.: Ziwillik. 3973 p. par pirkschanas noteikumu peeweenoschanu pee mainas lihumeem.

§ 16.

Par fikzijam.

Fikzijas ir juridiskas konstrukcijas liadse-kliis. Fikzijas ir nolikums, kursch pasludina par esoschu tahdu faktu, kursch pateesiba - realu naw notizis. Peem. Muhsu Ziwillikums 158 p. saderinato pee sinameem apstahkleem un noteikumeem atlanj issludinat par schkirtu ssewu (lai gan wina naw bijuse salaulata). Fikzija ir eedoma, kura nesa-skan ar muhsu apsinu, wina ir konst rukzijas at-weegloschanas nosihme (peem. 2948 r.). Fikzijas pastahw ari dabas sinatne: mehs runajam par saules lehkschanu, kas faktiski naw pareisi. Galwena kahr-ta fikzijas peemehroschamas jurisprudenze. Ta indi-widu, kursch bauda teesibas, sauz par „personu”, bet runa ari par juridiskam personam (sabeedri-dam), kuras ka dschwi organizismi nepastahw.

No fikzijam jaatschkir abstrakzijas. Wisi ju-ridiskee jehdsee ai sawa sina ir abstrakzijas. Ab-strakzijas naw identiskas ar fikzijam. No fikzi-jam jaatschkir ari ta sauzama Klusas gribas is-teikschan (*Безвредное безразличное воле*).

Par gribu war taisit slehdseenu neween no wahr-deem, bet ari darbeem (kas samaksa par pirкто se-mi sinamu zenu, tas apstiprina lihds ar to scho zenu, ja new taisijis eebildumus; dokumentu parak-stischana nosihme peekrischanu winu saturam). Par tahdu klu sa gribas isteikschanu runa muhsu Ziw. likumu 2943, 2939, 2631, 2937 p. (par mantoschanas peenemschanu : *умови морганіе небыло гнакомі согнаці, треджер ит апробаніе охар*). Sakara ar fikzijam mums jaruna par pregunzijam.

§ 17

Pregunzijas.

Pregunzijas sadalas : 1/ teesiskas- juridiskas
2/ faktiskas pregunzijas. Teesiskas
pregunzijas - likuma paredseta eedoma (peelaidums-
voraussetzung, *Гипотеза*.) it ka sinams fakts

Jehring's pret schahdu usskatu zel eerunas un saka, ka teesibas, pehz sawam juridiskam formam, esot adresetas tikai walsts warai, un noteiz walsts organu darbibu. Wunsch peelaisch tikai sekundaros nolikumus - sankzijas, Tees. normu rakstubs pastahw preekschrakstos, greestos pee walsts organeem, spert solns nepaklausibas gadijeenos.

Schi Jehringa teorija naw peenemama. Pehz winas sekundaree nolikumi klunst par galweneem, teek eewehrotas tikai sankzijas. Teesibas pahrwehrstos par preekschraksteem us walsts wahrda un darbotos wina pahrkahpschanas gadijumos. Normas, pehz Jehringa, kas, peem, usleek peenahkumu atmaksat aismenu naudu un wisi primaree noteikumi, kas greeschas pee atsewischkeem zilwekeem, naw nemas juridiskas normas. Logiski isnahk, ka sagli un t. t. naw sodami, jo tee nepahrkahpj noteikumus par walsts darbeem. Tahda kahrta Jehringa mahziba jaatsihst par weenpusigu.

Pateesi par teesisku nolikumu jauskata wispirms primaree nolikumi. Teesiski noteikumi greeschas pee wiseem pilsonaem.

D. TEESIBU PASIHMES.

§ 19.

Teesibu spaidu raksturs.

Mehs jau sinam, ka katris pilnigs teesiskis nolikums satur 1/ normu un 2/ sankziju. Sekas-sankzija teek noteikta zar sinamam frasem: (*Flag's yprozoi.*) un t. t. Tagad mehs runasim par to, waj teesibas ir spaidu raksturs. Jaunaka laika literatura un waldoschais wirseens stahw us ta weedokla, ka peespeeschamiba neesot teesibu pasihme. Teesibas pastahwot neatkarigi no spaideem un esot ari tahdas teesibas, pee kuram spaidi neenas naw peemahrojami, peem, basnizas, gimenes, starptautiskas un t. t. Ar spaideem newarot atjaunot to stahwokli, kahds bija preeksch wainiga pahrkahpschanas, ar sodu newaram radit tahdu stahwokli, ja pahrkahpums nebuhtu notizis. Ispildischanas sekas esot tikai (*Hilfsveranung*) (*cebepuumi*). Ir ari tahdas teesibas, kuras pastahw neatkarigi no spaideem, t. i. waj winas war realiset ar spaideem, jeb ne. Walsts organi warot atteiktees ispildit teesas spreedumu un ta tad spreedums galu gala paleek neispildits spaidu truhkuma dehl.

Peem., atteeziba us prasibu par konkretas mantas nodoschanu no debitora kreditoram, pehdejais waretu palikt ari bes intrese apmeerinajuma, ja mantada daba naw atrodama un winam jaapmeerinajas ar kahdu atlihdsibu. Bet pret scho teoriju pazel eerunas, jo dsihwe peerahda mums ko preteju. Pirzejam, peem., ir teesibas teeschi prasit nopirkas mantas nodoschanu (Pr. lik. 3877p, Ziw. Lik. 993 p.).

Lihds schim teesu pristaweem gan nebij teesibas ar spaideem atnemt parahdneekam peespreesto mantukas atrodas wina waldischana, bet likums no

14 sept. 1920 g. (W.W.N° 253) to atlauj. Teesibam naw tahdas meshaniskas waras, kas peespeestu parahdneeku ispildit peenahkumus, bet ir gan ne-teescha zelâ, kas us to speesch peem, sodu nau-
das (Wahzu ziw. proz. lik. 808, 854.)

Bet mums ir jaatschkir mechaniskee spaidi (peespeeschamiba) no spaidu momenta, psichologiskeem spaideem. Pehdejais ir wispahr atsihts par teesibu pasihmi. Spaidi darbojas psichologiska kahr-tiba us muhsu gribu. Us tahdu starpibu aisrahda Birlings. Winsch atschkir psichologisko spaidu momentu no weenas puses un mechanisku spaidu realiseschanu (peespeeschamibu) no otras. Spaidu moments atteezas us wisam etiskam normam un tahda spaidu pasihme ir wisam etiskam normam. Spaidu moments darbojas ar eekschejeem psichiskeem lihdsekleem, ka gribas motiws, draudejums un dara eespaidu us muhsu gribas lehmumeem. Tas buhtu spaidu ^{1907. 2. 16} plaschaka nosihme. Bet spaidi schauraka nosihme ka mechaniskee spaidi (peespeeschamiba), war darbotes ari ar ahrejeem lihdsekleem un to newarot atteezinat us teesibu pasihmem. Ta tad pehz Bierlinga, psichologiskee spaidi gan warot nowest pee normu ispildischanas, bet ispildischana naw usskatama ka spaidu tihras ~~sekas~~ bet ka gribas motiwazija Bierlings gala absoluti noleeds spaidu nosihmi. Waldoscha mahziba doma tapat; wina neatsihst peespeeschamibu par teesibu pasihmi. Wispirms teesibas peespeeschot ar normu pahrswaru un tad tikai ar spaideem, teesibas neiseet us sawu preekschrakstu realiseschanu zaur spaideem. Pastahw gan teesibu kodols : saistit sabeedribu un zilwekus; teesibam ir saistoschs spehks, neatkarigs no atsewischka indiwiida sirdsapsinas un ari no indiwiida gribas. Jellineeks usswer teesibu garantiju. Jellineeks usskata teesibas par garantetam, ja winu motiwejoschais spehks pamatojas us teesibu sozialpsichologiskeem elementeem uk tahlu, zik tahlu teesiski nosazijumi iswedami zauri. Teesibam esot sinans psichologiskis spehks, kursch pamatojas us sozialpsichologiskeem elementeem. Jellineeks kritise abi dabas skolas mahzibu. Wina nemeklejet sozialas waras, no kuras teesibas atkarajoteles, winai naw saprotams, ka besspehzigas buhtu teesibas, ja tas pamatotos tikai us walsts waru.

Tagad waldoschai mahzibai ir pretineeki, peem. : prof. Hedemans, *Sohm*, Buhler, Jehrings, ka ari Scherschenevitschs, kuri aisrahda, ka teesibu pasihmes tomehr esot ahreja peespeedamiba, ka bes tas - normas naw iswedamas. Tikai atsewischkas teesibu nosares neesot iswedamas spaidu kahrta, ka isnehmums (basnizas, starptautiskas), bet objektiwas teesibas pretendejet us to, ka winas iswedamas tikai

spaidu zela. Galwenais waldoschas mahzibas pretineeks ir Jehrings. Wunsch iseet no ta prinzipa, ka wisu teesibu awots ir walsts. Tikai waras pasihme luhtu usskatama par teesibu pasihmi un teesibas darbojas tikai ar spaidu lihdsekleem. Normas, kuram naw spaidu raksturs, nemas nepeedr pee teesibam. Walstij ir spaidu monopols un wina tik war realiset teesibu normas. Normas, kuram naw spaidu raksturs, atteezas us morali, jeb eerascham. Wunsch peeskaita teesibu pasihmem ne tikai spaidu momentu, bet ari peespeeschamibu, t.i. ahreju konkreту waru.

Scherschenewitschs peesleenas Jehringa mahzibai : walsts usdewums - iswests teesibas zaur ahreju waru, bet zitâ weetâ isnahk, ka Wunsch doma tikai par psihologisku waru. Tomehr jaeewehro seko-schais : Mehns no peedsihwojumeem sinam, ka teek leetoti spaidi pee teesibu isweschanas un pat starptautiskas teesibas (Wersalas meers). Un mums jaatsihst, ka spaidu teorija bauda sinamas preekschrozibas un spaidi jaatsihst par teesibu pasihmi.

Spaidu mahzibu attihstija galwena kahrta Kant's, usstahdot gribas etisku prinzipu (kategorisko imperatiwu), pehz kura katram jaisturas ta, ka winas gribas prinzipts waretu noderet par wispahrejas likumdoschanas prinzipu. Teesibas aisleedsot ahrejos darbus neatkarigi no motiweem; apmeerinajas ar ahreju legalitati. „Metaphysik der Sitten“ I. dalâ Kant's apraksta teesibu mahzibas metafisiskas pamatdomas, jeb noteikumus un define objektiwias teesibas, ka noteikumu kopojuumu, sem kureem weena zilweka patwaliba buhtu saweenojama ar zitu zilweku patwalibu pee wispahreja teesibas likuma pastahweschanas. Ja weena zilweka patwalibu war saweenot ar zitu tilweku brihwibu, tad tahdu stahwokli war saukt par teesisku stahwokli. Ar teesibam saistita wara, kura realise sinamus spaidus, „Das Recht ist nicht mit der Befugnis zu zwingen verbunden“. Kant's mengina to peerahdit ar logiskeem slehdseeneem. Pretoschanas, kura teek stahdita ka darba schkehrslis, weiz scho darbu un saskan ar darbu.

Netaisnis ir wiss, kas ussktams par brihwibas schkehrslis; spaidi esot brihwibas schkehrschli atteeziba us brihwibu. Bet ja sinama brihwiba isleetoschana pate ir brihwibas schkehrslis un wina ir netaisna, tad tee spaidi, kuri teek stahditi schahdam schkehrslim pretim, isnihzina brihwibas schkehrschlus un t.i., saskan ar brihwibu. Launa weidâ isleetota brihwiba ir brihwibas schkehrslis uh nesaskan ar ihstu brihwibu. Tamdehl ar teesibam saistita wara, lai isleetotu spaidus atteeziba us teem, kas trauze brihwibu. Ar to Kant's peerahda ka teesibas darbojas spaidu kahrta. Teesibas wara - kas peespeesch zilwekus netrauzet swescha teesibas

§ 20.

Teesibu kompromisa daba.

Компромиса jehdseens. Pr.lik. 3593 p. *Того мировой сделки признается такой договор, который торгусские отношения из стороны или возбудившего какое либо соглашение, посредство взаимности стороны участвующих, уступки, обращается в безразличные и неопределенные.*

Mums jaiseet no ta, ka praktiska dsihwe pastahw pretejas intreses, kuras beeschi saduras, Turi-go intreses pretejas masturigo, ruhpneeku-lauk-strahdneeku intresem un t.t. Merkels sawa enziklopedija attihsta pahzibu par teesibu kompromisa dabu. Intreses, kuras kalpo teesibas un kuras sawu kahrt dara eespaidu us teesibam, nepastahw harmonija, naw saweenojamas un pilnigi saskanojamas. Teesibam ir jaejanzas scho intreschu preteschibas un zik tahlu eespehjas ja nowehrsch sadursme. Ja weenas intrses isplata sawu eespaidu weenpusigi, tad tahda isplawischana noteek us zitu intreschu rehkina, nahk pehdejам par launu. Lai gan te runajam par relatiwem pratstateem, tad tomehr runajam par intresem, kuras paleek ne saweenojamas. Ta peemehram, no weenas politikas puses intresem nahk par labu walsts eestahschu patstahwiba, bet otras politikas puses intreses prasa sinamu kustamibu, progresu un walsts organizaziju, peemehroschanos dsihwei. Intreses atrodas sinama konkurenze; ruhpneezibas pretim lauksaimneeku, weenas schkiras intreses pretim otras un t.t. Naw eespehjas galigi saweenot schahdas intreses, tahdas teesibas naw domajamas un tahda saweenoschana war buht tikai teesibu ideals. Teesibas parahdas no weena waj otra weedokla par partejiskam un pastahwigi mainas axi likumdoschanas wirseeni, atkariba no tam, kahdas partijas jebgrupas ir walsts preekschgala (peem. Kree-wija walsts nodewiba bija nodota, *Суду правосудия* "bet sem reakzijas speedeena tika usdota Teesu palatai un pat Senatam, atsewischkai sapulzei; Kerenska laika atkal tika nodota wispahrejam teesam). Teesibu usdewums, pee intreschu sadursnem, kuras galigi naw isnihzinamas, saweenot pretejas intreses un no schi weedokla winam ir lihguma, sinama kompromisa raksturs. Bet ta ka wara un intreses, us kuru pamata teesibas iszehluschas, mainas, tad schim lihgumam naw pastahwigas nosihmes, kas nowed pee pastahwiga toposcha kompromisa. Kompromisam pa preekschu eet sabeedrisko spehku ismehginaschana un teesibas attihstas ka zihnas isnahkums. Progress pastahw eeksch tam, ka teesibas spehle weenotaja lomu /Positiwee likumi, ruhpneez. darba lik. 1914 g. isd. 542, 385 pp. par strahdneeku apdroschinaschanu pret nelaimes gadijumeem, apdroschinaschanu pret nelaimes gadijumeem.

Lebera
Lleveds Leesku

E. TEESIBU ATTEEZIBAS US ZITAM SOZIALI-
ETISKAM NORMAM.

§ 21.

Teesibu atteezibas us morali un eerascham
(*Kypabur.*)

Etika ir filosofijas dala. Wina satur mahzibu par idealam eerascham, par eerascham, kahdam winam wajaabeja buht, pehz kahdam par griibu jazenschas idealeem. Positiwa etika nodibinajusees sem religijas un ziteem tamlihdasigeem etisku faktoru eespadeem. Filosofisska etika - praktiska etika, ir neatkariga no religijas un identiska ar morali. Morale - etisku prinzipu kopiba. Morale ka mahziba sakriht ar filosofisko etiku. Likums satur noteikumus par zilweku darbeem jeb attureschanos no tahdeem un eespehjams tikai sabeedribā. Etiskas normas, kuras aptwer ari teesibas, pamatojas us sabeedribas griibu. Korkunows doma, ka isolets zilweks pamato sawu darbibu un atteezibas ne us teesiskam, bet gan etiskam normam. Jellineeks aisrada, ka teesibas satur noteikumus par zilweku darbeem un winu noluhks sargat zilweku intreses, bet tahds pats noluhks ir ari etiskam normam. Jellineeks atrod, ka 1/ teesibas noteiz tikai ahrejas atteezibas, kamehr etika regule eekschojas spainas atteezibas, 2/ teesibas iseet no ahrejas autoritates un garantetas no ahrejeem faktoreem. Ar schahdam pasihmem teesibas atschkirotees no morales un religijas.

Prof. Korkunows saka, ka ir jaatschkir no weenas pusas techniskas normas un no otras - etiskas normas. Teesibu sinatne ka gariga sinatne, jaatschkir no techniskam (eksaktam) mahzibam. Techniskas normas norahda zilwekam, kahda weida winsch war sasneegt konkrētu technisku noluhku, nosaka noluhka leetderibu, bet winas nenoteiz noluhku sawstarpejas atteezibas, kuras noteiz etiskas normas. Etiskas normas noteiz, kahdi noluhki ja iswehlys zilwekam. Par zilweku weiklibu pee noluhku sasneegschanas mehs waram spreest pehz techniskam normam, bet par zilweku spehjam iswehlet atteeziga noluhku, mehs spreescham us etisko normu pagata. Etiskam normam peesleenas juridiskas normas, bet winas eetilpst ari zitas normas, un wispirms morale. Ta tad nuns jaatschkir juridiskas normas no morales. Pehz Korkunowa, normas, kuras atteezas us noluhku jeb intreschu nowehrteschano, atteezas us morali. Ja zilweks atrodas izolawijas stahwokli, winam wehl naw isdewibas nowehrtet noluhku sawstarpejas atteezibas, ta tad winsch newar ari iswehletees. Tiklihd zilweks noklabst lihds sabeedribai, starp zilwekeem rodas intreschu sadarschanas, kuras wairs nespehj nowehrtet tikai etiskas normas. Mehs ari newaram

atrast objektiwas morales normas, kuras waretu saistit wisus zilwekus weenlihdsiga mehra un ta-pehz ar winam ween newar galigi eerobeschot zilweku intreses un nowehrst intreschu sadursmi. To mehs waram panahkt tikai ar teesiskam normam. Wi nas absoluta weida ir saistoschas. Ta tad morales normas, pehz Korkunowa, atschkiras no teesiskam normam : 1/ morales normas ir intreschu nowehrteschana, 2/ teesibu normu usdewums ir teesibu eerobeschoschana. Scho teoriju Korkunows peemehro wisos teesibu nowados : peem., walsts teesibas : tautas intreses teek aprobeschotas no waldibas intressem; weenas walsts intreses aprobeschotas no atram un t.t.

§ 22.

Teesibu atteezibas us morali.

Teesibas aptwer ahrejas zilweku atteezibas un iszelas no kahdas ahrejas autoritates. Teesibas ir ne tas, ko par tahdam usskata atsewischki zilweki, bet gan ko atsihst par teesibam sabee driba. Morales mehrkis ir paschpapildinaschanas. Zilweka etisks usdewums ir papildinat sewi un sa beedribu ar saweem spehkeem. Morale neusstahda ne kahdas pretensijas us ahreeni, bet greeschas pee sirdsapsinas. Turpretim, teesibas greeschas us ahrypasi- us atteezibam ppet ziteem zilwekeem. Teesibu noluhks ir atsewischku zilweku intreschu no robeschoschana. Morales prasibas neatkarajas no ziteem zilwekeem, bet atteezas us zilweku eekschejo istureschanos. Teesibu prasiba un aisstahweschana atkriht, ka atkriht pate intrese. Par peem. ja kreditors atsakas no prasibas, tad ari teesibu spehks atkriht; Ziw.Lik. 3285 §.

*Результатом нарушения, когда нарушается принцип моральной или самоту пром. или предпринимательства по воле лица, пожелавшего...
Ziw.Lik. 3193 p. Уголовно считается делом невинным, как скоро тот, кто был признан виновным, освобождает другую сторону от обязанности его возместить.*

Wisos schinis gadijeenos teesibu prasiba atkriht. Morales normas, turpretim, katra sina zel prasiba, kaut ari trescha persona atteiktos. Teesibam naw weetas, ja weena indiwiida teesibas issmelas zaur otra indiwiida teesibam - peem. Romas wehrdsibas laikmets. Morale zel prasibas dehl morales), Teesibas, turpretim, nepastahw preeksch teesibam ka tahdam, bet preeksch ahrejo atteezibu nokahrtoschanas. Teesibu noluhks nekad nesakriht ar morales noluhku ka tahdu. Teesibu nowads nesakriht ar morales nowadu. Newar peekrist Jellineekam, ka teesibas ir tikai etisko normu minimums, ja teesibas newar

atteiktees no etiskeem prinziipeem. Ja tas buhtu eespehjas, tad teesibam nebuhtu eekscheja salstoscha spehka. No morales beeschi attihstas teesibas. Agrakos laikos neweens likums, peem., nerunaja par peenahkumeem, tagad, turptetim, gan strahdneeku apdroschinaschana un obligatoriska atlihdzinaschana par eewainojumeem un sakroplojumeem sakara ar darbeem fabrikas un t.t. Ir gan tahdas teesiskas normas, kuru pamatos naw etisku prinzipu - peem., polizijas rihkojums par eedsihwotaju peerakstischanu. War ari pahrkahpt moraliskas normas nepahrkahpjt teesiskas - peem.; morale prasa, lai mehs apmeerinatu tahdas prasibas, kuras sakriht ar nolihgumu, bet teesiskas - tahdas prasibas neusstahda. Teesibas, ka tahdas, paschas noteiz teesibu satoru un neatlauj, ka to dara morale, katram spreest par normu labumu un darit pehz saweem eeskateem, jeb gribas un pahrleezibas. Teesibas gan war atstaht sinamu brihwibu teesai, bet ne katram zilwekam spreest pehz sawa eeskata. Schis atlaujas nepeezeeschamas lai teesa peemehrotos pee wiseem gadijumeem. Jaiseet no ta, ka teesibam jageneralise: teesibam jabuht wispahrejam raksturam, winas newar eelaistees wisos sihkumos, kas newehlams ari no praktiskas puses, lai iswairitos no *neguittinas*. Teesibam jabuht tamdehl pehz saweem prinziipeem bahrgam un bahrgumu waretu pahtraukt atsewischkos gadijumos, ja likums dod teesai atlauju peemehrot taisnibas prinzipu. Peem. teesa war atswabinat parahdneeku no nokawehjuma sekam, ja naw bijis launa noluhka un neispildischana neatkarajas no parahdneeka: Pr.Lik.3311 p. Tapehz teesibas peeturas pee generalisazijas, Turpretim, morale un taisniba spezialise, eelaisdanas katra atsewischka gadijuma pahrbaudischana. Morales un teesibu starpiba attihstijas jau agrakos laikmetos. Jau senee romeeschi us tahdu starpibu aisrahdijschi. Starpiba starp teesibam un morali attihstita no dabas mahzibas wirseena sekotajeem teesibas, Hugo Groziusa un ziteem. Teesibu normu ispildischana neatkarajas no atsewischkeem zilwekeem, bet morales gan atkarajas. Kristjahns Tomasius (miris 1728 gadā) mahza ka esot, obligationes perfectae un obligationes imperfectae, pilnigi un nepilnigi peenahkumi t.i. teesiskee un morales peenahkumi; pee pirmajeem teek isleetots spaidu moments. Teesibam esot noleedsoschs raksturg, bet morale noteizot positiwus peenahkumus. Immanuel Kants (miris 1804 g.) galwenos darbos runa: wisu etisku darbu kodols esot tas, lai morales likums teeschi noteiktu muhsu gribu, ja schi gribas noteikschanā noteek, lai gan saskana ar morales likumu, bet tikai ar juhtu palihdzibu, tad schis darbs "moralitate", bet "legalitate" (moraliskis, bet ne teesisks). Winsch usstahda kategorisko imperatiwu: Sāri pehz tahdeem prinziipeem, kuri waretu, lihds ar to, node- ret par wispahreju likumu. Spaidu zela newarot

asneegt, moraliska sina pastrihpo wehrtigu dar-
 bu, jo isschkiroschà pasihmè esot motiwam. Bet teesibas
 saistitas-ar spaidu waru. Teesibas objekti-
 wa nosihmè esot normu kopojuums, pehz kuram weenas
 personas patwaliba saweenojama ar ziku personu
 patwalibu pee wispahrejas brihwibas". Taisnibb
 esot teesibas bes spaideem. Bet mehs sinam, ka yau
 wispahrejas morales mahzibas. Pastahw sinatniskis
 wirseens (utilitarisma wirseens), kursch iseet
 no darba leetderiguma, pehdejais sadalas: 1/ sa-
 beedriska leetderiba (Jeremias Bentham, miris 1832;
 John Stuart Mills, miris 1873 g.), katra zilweka us-
 dewums realiset sabeedribas intreses, un 2/ Jhe-
 rings (individuala leetderiba), aisrahda, ka esot
 wehsturiski-sabeedriska mahziba par morali, pehz
 kuras mehs waram sasneegt wispahreju laiwiibu.
 Sabeedriba, pehz Jheringa, imoralisku nolunku sub-
 jekts un muhsu peenahkums weizinat sabeedribo.
 Esot teesiski un morakiski likumi. No utilitarisma
 jaatschkir endaimonisms. Pehz natura abus mahzibas
 sakriht. Utilitarisms pastrihpo, galwenam kahetam,
 lihdskele, bet endaimonisms nolunka.

§ 23.

Teesibu atteezibas us eeraschan (Нравов.
 Sitte).

Sen eeraschan plaschaka notinde mehs waram
 saprast wisus tos wenados noteikums, kuri noteiz
 zilweku sawstarpejas atteeribas, darbis, ep erot
 ari teesibas, bet schmaraka nosihme eerasehas no-
 teiz peeklahjibas, dsihwes formas sabeedriha, saska-
 na ar sabeedribas isskatu par labem, pareiseem
 da beem ("labi tikumi"). Eerachas naw identiskas
 neds ar teesibam, neds morali. Eerachas katram at-
 lauj spreest, ka winan isturesetes prot ziteem. Ti-
 kai tas aprindas, pee kuram peeder individiu war
 ep eest eewehrot eerachas, bet sis winan nestahw
 walsts wara. Morale nokahrto zilweku eekschejo,
 psihologisko istureschanos, bet eerachas noteiz
 zilweka ahrejo istureschanos. Jherings aisrahda,
 ka esot pawisam tschetras etisko normu nosares.
 1/ modes, 2/ eerachas, 3/ likumi, 4/ morala. Pes
 tam Jherings atschkir eerachas no eeradameem
 (Нравовому образованию). Eerachas satur spreedumu
 par to kas labis kas launs, bet eeradams satur sewi
 ahreju formu, esot labi un launi eeradumi. Es eera-
 schu labo saturu atbalstas to saistosehas spehks,
 eerachas war buht tikai labas. Puhkaupt warot
 tikai eerachas, bet nawis eeradams. Eeradameem
 (образованность) war peelihdsinat waldischana, bet eera-
 scham (нравов) ihpaschuma teesibas. Eeracham esot
 normu ihpaschibas. Eerachas, pehz winu domam, wa-
 rot pahrwwehrstees par eeradumu teesibam. Ta ka
 eerachas teek peenemas tikai labas, tad winas
 tuwojas tikumiba. Kopejas pasihmes, ka eeraschan

ta teesibam ir winu spaidu moments. Ka weenas, ta otras war tikt realisetas spaidu zela, bet ir starpiba spaidu lihdseklos : eeraschas iswedanas ar sa- beedribas neteescheem spaideem, teesibas - ar walsts waru. Eeraschu prasibu ispildischana neatkarajas no walsts organeem, bet no zilweku sabeedribas. Eeraschas no morales atschkiras zaur to, ka pir- mas peelaisch sinamus spaidus, bet otras ne. Eera- schas, tapat ka ari eeradums, jaatschkir no weaduma teesibam (обычное право). Ja mehs runajam par eerascham, par zik tas tuwojas moralesi, tad jaeewehro, ka mehs runajam par labam eerascham, labeem tikumeem. Us to aisrahda, peem. Ziw. Lik.

2922 p. *Движения, дозволившие и не позволившие, которые были противно религии, закону и добрым нравам, или которые направлены к тому, чтобы обойти закон, не могут быть признаны юридическою силой, пока они не атсewischkos gadijumos eeraschas bauda preeksch- rozibas preteji likumam : Ziw. Lik. 3249 p.* *Всем при отпусчении стороны между собой условиями, о разрыве- рь наразрешений в странах между этими условиями, то гдно формуется на основании старого user условий.*

1920 g. 15 sept. likuma 2 p. b par uswahrda mainu. (W.W.N2 215).

§ 24.

Par taisnibu, un taisnigu teesaschanu.

Sem taisnibas (справедливости) mums jasaprot etisku normu ihpaschiba, kura individualise katru atsewischku gadijeenu un individualisazijas zela eewehro katru gadijeenu. Teesibas pehz sawas dabas generalise (обобщает) gadijeenus. Teesibas gan zenschas apmeerinat sabeedribas usskatus par taisnibu, bet faktiski teesibam naw sapehajas to iswes, un eelaistees us to.

Ja mehs gribetu iswest wisus teesibu prinzipus, tad tas buhtu wisleelaka netaisniba un mums „summa jus summe injuria“. Bet pat wisstingrakas teesibas newar atkal istikt bes taisnibas. Starp stingram un mikh- stam teesibam tikai graduala starpiba. Galwena kahrta taisnibas prinzipts peenehrots modernas teesibas, kuras sahk atsazitees no sinaman forma- litatem. Wehlakas romeeschu teesibas pat saka, ka formalitate nepeedrot pee teesibu pasihmen, tur. pretim, senas romeeschu teesibas bes formalitates pawisam newareja istikt. Taisnibas prinzipts ari ar to teek eewehrots, ka teesai teek atlauts spreest pehz sawa eeskata, teesneschu sirdsapinas. Schweizes Ziw. Lik. § 4 teikts: ^{kur} likums aisrahda us teesneschu eeskatu, waj us apstahklu nowehrteschanu, katees- nescham jaspreesch „pehz teesibam un taisnibas“, un tahlak (§ 1) ka katram jaeewehro pee peenahkumu ispildischanas tiziba, kas norahda us taisnibas prinzipta eewehroschanu.”

Muhsu likumi ari atlaup neatkarīgi no formam spreest - tas atlaups kontragentem. Normai naw noteizos gchas nosihmes : ZiW. Lik. 2993anosaka, ka juridisko darijumu formas ir tikai daschos gadijumos no likuma noteiktas, bet pahrejos atkarajas no kontragentu gribas. 4047 p. to paschu likumu, ka pee rentes un ziteem juridiskeem lihgunem, kontragenti paschi noteiz darijuma sekas pehz taisnibas prinzipa. Tahlak 3095 p. runa, ka teesai pee lihguna tulkoschanas jawadas no lihguna wispahreja satura.

Kas attezas us taisno teesaschanu, tad ta pastahw likumu pareisa peemehroschana teesās: teesai rihkotees ne stingri pehz formelem noteikumeem, bet pehz taisnibas prinzipa. Taisna teesaschana usleek teesai peenahkumu, pehz eespehjas, individualiset atsewischkus gadijeenus, bet ne generaliset. Zik tahda taisna teesaschana apmeerina muhsu jeb sabeedribas prasibas, tik tahla wina sakriht ar humanitati. Taisna teesaschana pagehr peemehroschanos katram gadijeenam. Pr. lik. 3311 p. un 3455 . „ Судъ въ правѣ освобождать должника отъ невозможна для него послѣдствій пресѣрковъ и въ другихъ случаяхъ, когда кредиторъ не обвиняетъ ни въ недостаткѣ предпринятельности, ни возбужде въ легкомыслии и небрежности или когда неисполненіе произошло отъ обстоятельствъ, которыхъ по естественному побужденію кредиторъ болѣе не предвидитъ ни отбранимъ”
 „Когда обремененная стоимость вещи можетъ быть положительна опредѣлена, то вознагражденіе не должно превышать двойной стоимости вещи. Но если стоимость количественъ и величина предмета неопредѣлены въ точности то взысканіе ограничивается по справедливости”
 Par taisnibas prinzipu wehl runa ZiW. proc. li. 130, 706 p.p. un Pr. lik. 3507 p.

F. TEESIBU ISZELSCHANAS.

§ 25.

Teoriju pahrskats.

1. Dabas teesibu skola 17 18 g. s. Sakara ar wispahrejo dabas sinatnu attinst. Tu, sewischki Franzija, sewischki krasi parahadjas ari teesibas dabas sinatnu prinzipi. Sehis teorijas pamatdoma, ka zilweks ar sawu prantu un gribu, neatkarigi no wehsturiskeem, laika un weetas apstahkleem war radit jaunu kahrtibu un jaunus atteezibas. Dabas teesibu teorija stahstija, ka pastahw kandas pastahwigas dabiskas teesibas, kuru pastahweschana neatkarajas no sabeedribas un zilwekeen, bet no dabas. Bes tam esot teesibas, kuras atpashinatas no Deewa, ka ari teesibas, kuras atkarahjotees no Deewa, ka ari teesibas, kuras atkarahjotees

ari no zilwekeem (labprahtigas teesibas) likumi, ka tahdi, galwenais teesibu awots, Katras teesibas iszelotees no kahdas autoritates. Bet jaeewehro, ka ar autoritates pawehli ween wehl newar radit teesibas, bet war radit tiksi paklausibu

Ziti rakstneeki, sahkot jau no senas Greekijas laikeem, ka ari dabas teesibu skolas, isskaidro teesibu iszelschanos us sawstarpeja lihguma pamata. Galwena kahrta teesibu iszelschanos no lihgumeem ir attihstijis Schan-Schak Russo (miris 1778 g). Wensch sawu mahzibu libina us to, ka wissas walstis iszehluschas no sabeedriskeem lihgumeem (contract social). Salihdsinot dabisko teesibu stahwokli ar apkahrtejeem apstahkleem, Russo nonahk pee galigas kulturis noleegschanas. Pehz dabas zilweks dsimstot brihws, bet reala dsikwe redsot wisppakahrt patwaribas un nebrihwibas. Russo atsihst tikai to waru, kura iszelas no sabeedrisko lozeklu lihguma. Ne katra wara warot radit teesibas, bet tikai likuniga wara. Esot jaatrod tahda weenoschanas forma, kura aissargatu per-

sonu un mantu ar kopejeem spehkeem. Esot jaatrod forma, kura saistitu kontragentus, un tahdu formu wensch ~~adod~~ sabeedriska lihguma. Us schal lihguma pamata sawstarpeji kontragenti nodod sawas teesibas sabeedribai un atkal sawas atpakal, zik ir tai nodewis. Bet wehstariiski tahda lihgums pateesiba naw notizis, bet peedomats preeksch teesibu iszelschanas isskaidroschanas. Pateesi, newar runat par lihgumu, ja naw teesibas un naw walsts, jo paschi lihgumi jau pareds teesibas. Kor-kunows saka : *"Dovolopnue nrougsoopuzenie nraha ruboz, nohe-ka makhu kahr zowolopnue nrougsoopuzenie iszima"* Kants saka : "Aktz zaur kuru tautas usstahjas ka walsts, esot lihgums. Dabas skola ta, tad doma, ka teesibas iszehluschas zaur lihgumu, waj no kahdas autoritates. Bet mehs, razionala weida, newar am eedomatees un isskaidrot teesibu buhtni un iszelschanos n-akkariga no wehstures.

2. XIX. g. s. pehz Frantscha rewoluzijas eesahkas wispahreja kustiba teesibu filosofija pret dabas teesibu skola. Wehstariiska skola pamatojas us pastehwoscham teesibam. XVIII g. s. rakstneeki wenschereja wehstari un wisu pamatoja us prahta siehiseeneem, turpatti, wehstariiska skola peegreesch tahdu wehribi witali. Wehstariiska skolas dibinatelje Gustaws H u go (miris 1884 g) pilnigi atgaidi dabiskas skolas mahzibu. Eewehrojamakale schi wirseena peekritejs prof Sawignij (miris 1861), sawa laiku wisslawenakais jurists. Wina dabas, "Ueber den Beruf....." 1914 gadi un darba eemesli - politiks wolkhs. Schai laiku bija paredsets isdot wispahreju likumu kodeksu Wahzija. Schis jautajeens bija eekustinats no Thibout, wensch aisrahdija, ka tahas kodeks nepeezeeschams ne tikai sabeedriska sina,

bet arī sinatniska. Pāret viņu usstahjas Sawigny un teiza, ka tas buhschot mahskligi radits likums un winam nebuhschot wehsturiska pamata. Sawigny mahza, ka teesibu galwenais awots esot tautas griba, winas gara mantu produkts, ka wehsturiskas attihstibas rezultats. Teesibas aug un attihstas kopa ar tautas attihstibu, Wunsch atsihst tikai teesibas, kuras raduschas wehsturiski, bet ne apriori no zilweka prahta. Fridrichs Puchta (miris) 1846 g.) sawa galwena darba „Par eeraduma teesibam” aisrahda, ka tautas gara darbojas spehks, ka dsihwos organismos, un war radit teesibas. Teesibas dabiski attihstas paschas par sewi; teesibas sabeedribas kopeja pahrleeziba. Wunsch arī noleeds brihwu radischanas spehju teesibas no zilweku puses. Eeraduma teesibas esot wispahreja tautas eedsinta pahrleezibas sajuhta. Wunsch aisminst ka tauta rada arī zitas soziaslas normas un faktoros, bet ne ween tik teesibas. Tautu represente ne tikai tee, kureem ir teesiska pahrleeziba. Neds teesu prakse, neds teorija paschas par sewi war radit teesibas, tas war notikt tikai tad, ja likums waj eeraduma teesibas to atsihst.

Teesibas rodas no tautas wispahrejas gribas un panatojas uā sabeedribas kopeju gribu. Pawehles un atlaujas ir gribu akti. Teesibas atschkiras no teesiskas pahrleezibas, ka griba no pasihšanas, (Erkennen). Pahrleeziba war noderet par gribu motiwa, lai gan ne par weenigo motiwa, tapat ka ziti motiwi, peem. : pat launi motiwi. Rodas jautajeens, no kahdas gribas iszelas teesibas.” Teesibas iszelas ne tikai zaur walsts gribu : wehsture aisrahda, ka, peem., eeraduma teesibas iszelas preeksch walsts iszelschanas. Ja mehs runajam par sabeedribas gribu, tad ta naw jasaprot ka atsewischka griba neatkariga no indiwideem, ta ir tikai waldoscha griba, apweenota griba. Noluhtos apweenota griba usskatama par weenibu; wina eeset atsewischkas gribas; indiwideem mehs newaram atraut atsewischkas gribas. Ka pawehles, ta atwehles ir gribas akti, bet pahrleeziba, ka tahda, nespehle atsewischku lomu pee teesibu iszelschanas. Sabeedribas griba war isteiktees pozitīwa (teescha) weida waj klusa weida. Par pozitīwam teesibam mehs waram runat tahdos gadijeenos, ja sinama sabeedriba waj walsts teescha zela isteiz sawu gribu. Positīwas teesibas rada pate sabeedriba waj walsts waj nu ar sawu pirmatneju waru, waj tikai atlauj zitai sabeedribai, kura ir padota walstij, isdot noteikumus : schini pehdeja gadijeena mehs runajam par autonomiju, waru, kura panatojas us pirmatneju waru, mehs sauzam par walsts waru. Sabeedribu, kurai peeder tahda walsts wara, nosauzam par walsti, un tos noteikumus, kurus wina isdod, - par likumeem. Turpretim, otros noteikumus, kurus isdod sabeedriba bes pirmatnejas waras teeschas peedalischanas, bet ar tas atlauju,

mehs sauzam par autonomām teesibam (peem administratiwo eestahschu rihkojumi un t.t.).

Ta teesibas rodas positiwa zela. Bet tahdas teesibas, kuras rodas paschas par sēwi, klusa weida, no tautas gribas, bes walsts waras peedališchanas, mehs sauzam par eeradumeem, eeraduma teesibam. Eeraduma teesibas usskatamas par saistošam tikai no likumā paredsetas robeschās. Galvenais teesibu awots ir likums.

§ 28.

Teesibu awoti.

Likums, Sem likuma jasaprot wisas teesibu normas, kuras isdotas ka teeschs walsts waras preeksch-raksts.

Korkunows raksta, ka likums jasaprot diwejada nosihme : 1/ sinatniskā un 2/ juridiskā. Wensch tahdu sadalischanu pamato us to, ka paschā dabā esot likumi, kuri noteiz kas ir, bet ne kas jādara, kam jabuht un kursch wepeelaisch isnehmumus (peem. grawitazijas likums). No schahdeem likumeem esot jaatschkir likumi juridiska nosihmē, kuri noteiz, kam ir jabuht, kas jādara. Likumus juridiskā nosihmē sawukahrt waram sadalit diwas grupas : 1/ likumos plaschaka nosihme un 2/ likumos schauraka nosihme. Sem likumeem plaschaka nosihme mehs saprotam wisus tos teesikos rihkojumus likumus, kurus idod walsts organi n-atkarigi no formam un isdoschanas weida; ta saprasts likums aptwer ari wisus waldibas un wins eestahschu rihkojumus. Schauraka nosihme likums ir tikai tee rakstiskee akti, tahdas normas, kuras isdotas no atteezigas likumoschanas eestahdes un sinama noteikta kahrtiba - no likumdewejas waras. Sem likumeem schauraka nosihme mehs newaram sapsast weenkahrschos rihkojumus.

Jaatschkir no weenas puses likums un wina peemehroschana dsihwē - par likuma spehka nahkschanu. Tikai pehz likuma pasludoschanas war runat par wina spehka nahkschanu. Un likums, tahlak, **nehk spehkā atteezibā** tikai us pankotn! Pehz wispahreja prinzipa jaatsihst, ka likumam wispahr naw atpakal ejoscha spehka. Bet ir daschi ishehmumi un pee tahdeem peeder, ta sauzama autentiska interpretazija, likuma tulkošana, kura iseet no likumdewejas eestahdes. 6. dez. 1918 g. un 5 dez. 1919 g. likumōs mehs waram redset autentisku interpretaziju kur ir aisrahdits, ka no 18. nowembra 1918 g. pee

mums ir spehka Kreewa likumi; likumeem, kuru usdewums tikai autentiski tulkot jam pastahwoschos likumus, teek peeschkirts atpakal ejoschs spehks. Bes tam Krim. likumam war buht atpakal ejoschs spehks tahdos gadijeenōs, tahda sina, ka jaunais likums pareds stingraku sodu, neka wezais, tad pee jauna Krim. likuma peemehroschanas sods jaminkstina (Krim. lik. 14, 53 p. p.).

Sahkot no jauna likuma spehka nahkschanas
wansch ir saistoschs preeksch wiseem pilsoneem.
Ja likums pasludinats atteeziga kahrtiba, tad ne-
weenam naw teesiba aisrunatees ar ta nesinaschanu.
Isnehmums, Priw. likumu, peem.: 2956 p.: *Ja tuzy ue-
khoruhs, tu izgenis ganons ne burtu droms, ar bany, konga
zahyrygawowijah, uumms. a. bognofawems apuopawem
nagjuchawis is puzumehis, ehrgenis.*

Ja jums likums teek eewests dsihwê, tad teek
isdots kahds pahrejas likums, kursch nosaka kahda
kahrtu un sem kahdeem noteikumeem jaunais likums
peemehrojans pee tahdam juridiskam atteezibam, ku-
ras iszelaschas wezam likuma pastahwot. Tahdi pah-
rejas noteikumi usstahda prinzipus, pehz kureem ja-
nokahrto juridiskas atteezibas sakara ar jauna li-
kuma eeweschanu. Peem., jaunais likums war paredset
zitas mantas eeguhschanas teesibas neka wezais.
Katrīs likums ir spehkâ lihds ta gizeleschanai at-
teeziga kahrtiba. Jaunais likums, kursch atzel we-
zo, satur ari noteikumus, kahdi wezi likumi ir ja-
atsihst par atzelteem. Ir ari tahdi gadijeeni, kad
jaunais likums to nenoteiz, tad tas ir jadara pehz
likuma satura.

Isteizeenš, ka wiseem ir jasin likums, attee-
zas tikai us noteikumeem (likumi un rihkojumi) pa
sludinateem atteeziga kahrtiba. Tapat teesai ari
jasin tee likumi un rihkojumi, kuri ir pasludinati.
Ja prahweeks atsauzas us kahdu noteikumu, kursch
naw pasludinats, tad prahweekam japeerahda tahda
noteikuma pastahweschanu. Ahrsemju walstu likumus
teesa war nesinat. Ja teesa atduras us gruhtibam
atteezibu us ahrsemju likumeem, tad teesa peeprasa
paskaidrojumu zarr sawam legazijam. Bet ja tee-
sa neparaisi peemehrojusi ahrsemju likumus, tad
spreedums war tikt atzELTS us kasazijas suhdsibas
ganata.

Muhsu likumdoschana, salihdsinot ar ihso lai-
ku, ir ahrkahrtēji bagata. Pastahw pee mums wisi
Kreewu likumi, zik tahl tee naw atzēlti un neruna
pretim muhsu demokratiskai eekahrtai.

Muhsu likumdoschanu war eedalit laikmetos.

Us pirmo dalu laikmetu atteezas likumi, kuri
isdoti lihds Satwers. Sapulzes sasaukschanai, t. i.
1.V.1920 g., ka tahdi likumi buhtu minami.
Tautas Padomes politiska plat. forma, 16.XI.19 g.
Wansch sewi satur konstituzijas noteikumus, pilso-
niskas teesibas (brihwibas) un t. t.

Walsts organu eekahrtas likums:

Par pagastu satwersmem. 4.XII.18 g.

Pagaidu nolikumi par Latwijas teesam un teesa-
schanas eekahrtu, 6.XII.18 g.

Par kooperatiweem, 5.IX.19 g.

Par pawalstneezibu, 23.VIII.19 g.

Pilsehtu domneeku wehleschans, 18.VIII.19 g.

Satwersmes Sapulzes wehleschana, 19.VIII.19 g.

Otrais laikmets no 18.IV.19 g.

1. Deklarācijas par Latvijas valsti :
 - a) Latvija kā pastāvīga neatkarīga demokrātiska republika, no 27.V.1920 g.
 - b) Latvija suverēna neatkarīga valsts no 1.VI.1920 g.
 2. Likums par agrāro reformu, I.un IV d.issludinātas 16 sept.1920g.
 3. Otra agrārlikuma daļa no 24.dez.1920 g.
 4. Likums par administratīvam teesam, 28.IX.20g
 5. Likums par zivilstāhovkli no 18 febr.1921 (lik.par laulību no 1 febr.1921 g.)
- Teek isstrahdati likumi, ka zivil, ta kriminal.

Kas atteezas us Kreewu likumeem, tad wini si namas robeschās ir spehkā. Kreewijā us winu pareisu peemehroschanu raudsijas Senats.

Leelaka daļa Kreewu likumu atrodas eeksch „Сводъ законовъ.”, kursch 1832 g.sakopots no Speranska un satur sewi 16 sehjumus. Winā ee eet gandrihs wisi spehkā esoschee likumi, sawesti sistematiska kahrtiba.

I. Walsts eekahrta (Kr.23.IV.06 pamatlikumup Sen.eekahrta, Ministriju eekahrta).

II. Gubernu un pilsehtu eekahrta.

III. Walsts zivil deenests.

IV. Walsts un sabeedriskas klauschas.

V.VI un VII. Atteezas us nodokleem: teeschee, neteeschee, muitas likumi, monetas noteik.un t.t.

VIII. Par walsts mescheem.

IX. Kahrtu likumi.

X. Kreewu zivil likumi (I daļa),

XI. I.d. Basnizas likumi, II.g. Wekselu un tirdsneeziabas teesiba, noteikumi par ruhpneeziabas teesiban, konsulu noteikumi.

XII. Satiksmes noteikumi (ari sakaru).

XIII un XIV. Medizinas un pasu noteikumi.

XV. Kriminallikumi (Ar 15 nowembra 1919 gada likumu Latgalē ir eewests jaunais 1903 g. Kriminallikums).

XVI. Teesu eekahrta un teesaschanas kahrtiba (zivil, kriminal, *notariāle*, pagastu, teesu eekahrt.un t.t.). Latgalē wehl tagad ir spehka kreewu zivillikumi: Muhsu Z.L.III.daļa atteezas us Widsemi un Kursemi.

Weeniga likumoschanas eestahde Latwijā ir Satwersmes Sapulze. Latvijas walsts eekahrtas pagaidu noteikumus (no 1.VI.20 g.) ir paredsets, ka wina isdod pamata likumus un agraros likumus, bet 3.p.runa par to, ka wina isdod ari zitus likumus. Sat.gap.kahrtibas rullis 12.X.20 g. paredsetas trihs likumoschanas stadijas: likuma eerosinajums, (likuma iniziatiwe) kura peeder Ministru Kabinetam, b) Satw.Sapulzes atsewischkam komisijam un c) wis-

mas 10 Satw. Sapulzes lozekleem. Us eerosinajuma stadiju atteezas kahrtiba, kubâ teek likums eesneegts Satw. Sap. Komisijai, jeh Ministru Kabinetam projekta isstrahdaschanai. Pehz Kreewu likumeem tahda iniziatiwe peederaja Monarcham, bet lihds 1857 g. ari Senatam. Ta jasaprot iniziatiwe schauraka nosihme; iniziatiwe plaschaka nosihme peeder katram indiwidan, katrai sabeedribai teesiba eesneegt atteezigai Ministrijai kahdu likumu eerosinajoschu jautajumu tahlakai wirsischanai.

2) Likumu projekta apspreeschana :

Likumprojekta apspreeschana noteek trijos lassisjums; tas weizina likuma nopeetnaku zaurskati schanu un peemehroschenu laika apstahkleem un eedsihwotaju prasibam.

3) Likuma issludischana :

Lai likums stahtos spehka, winsch jaissludina wispahrejaj un sewischki Waldibas organu sinaschanai. NO 1 aug. 1910 g. likumi teek issludinati Waldibas Wehstnesi. Pee mums, preteji Kreewija, peenemtai kahrtiba, kur teek issludinati zaur Senatu, teek pasludinati neatkarigi no Senata. Senata usdewums Kreewija bij pahrbaudit likumus, waj wini ir saskana ar pamatlikumeem, bet rihkojumus - waj wini saskan ar pastahwoscheem wispahrejeem likumeem. Likums pee mums nahk spehka 7-ta deegâ pehz wina issludinaschanas Waldibas Wehstnesi, ja naw paschâ likumâ paredsets zits terminsch; eespeeschanas deena naw skaitama lihds. (Peen L. T. P. 17 marta 20 g.). Bes tam likums teek nodrukats Waldibas Likumu un Rihkojumu krahjumâ. Us 25 okt. 20 g. likuma pamata teek nodibinata Kodirikazijas Nodala, kuras usdewums ir sistematisazijas kahrtiba peeweenot jaunus likumus pee jau pastahwoscheem, t. i. sastahdit likumu kopojumu. Neatkarigi no scheem likumeem schauraka nosihmê ir Waldibas un Waldibas eestahschu rihkojumi (likumi plaschaka nosihme). Scheem likumeem jaeetur wispahrejo likumu robeschâs. Wiswairak schahdu rihkojumu isdots us kara stahwokla pamata.

Par sinameem jautajumeem un sem sewischkeem noteikumeem daschadus noteikumus war isdot aprinku preekschneeki un komunalas eestahdes. Atsewischku amatpersonu un eestahschu rihkojumus war atspehкот, ja wini saskan ar pastahwoscheem likumeem, zaur administratiwam teesam, kuram teesiba rihkojumus atzelt. (Noteikumi par Administr. teesam no 20 sept. 20 g.). No rihkojumam jaat schkir preekschraksti, kuri saistoschi tikai atteeziba us atteezibâ us padoteem eerdeneem. Jaatschkir ari neatleekami Waldibas rihkojumi (Notgesetze), kuri teek isdoti us 16 juliija 1919 g. likuma pamata; Ministru Kabinetam 3 deenu laika pehz Sat. Sap. sanahkschans, sesijas atklahschanas jaeesneeds likumprojekts, zitadi rihkojums saude spehku. Kad projekts Sat. Sap. eesneegts, tad rihkojums paleek spehka, ja Sat. Sap. neatraida winu.

Sat. Sapulze war atzelt kaut kuru Waldibas rihkojumu.

Wisswarigakais likums ir Walsts Pamatlikums, (konstituzija, Verfassung). Pamatlikumi noteiz walsts eekahrtu, waldibas augstakos organus, wunu funksijas, pilsonu teesibas un peenahkumus. Schahdus nolikumus sauz dasnadi : par satwersmi, konstituziju, pamatlikumeem, un tam. Walsts pamatlikumi pee mums wenl naw isstrahdati un pagaidam par tahdu jausskata „ Platforma” un Latwijas Walsts eekahrtas pagaidu notaikumi no 1. VI. 1920 g. Deklarazija par Latwijas Walsti, peenemta Sat. Sap. 27 maija 1920 g.

Walsts satwersmi war atrast ne tikai modernas walstis, bet ari despotijas un nekulturelajas walstis. Schahda sinā waram sadalit walsts ar satwersmi un tahdas, kur naw satwermes. Satwermes likum atschkiras no wispahrejeem likumeem ari zaar to, ka wunu grosischana ir apgruntinata : wajaasigs waj nu kwalifizets wairakums, waj ari jaiswed plebiszits. Wisam walstim naw rakstita konstituzija, peem., Anglijai, kur ir wairaki likumi ar konstituziohelw nosihmi.

§ 27.

Eeraduma teesibas (*Общное право.*)

Eeraduma teesibas ir tahdas teesibas, kuras rodas newis likumdoschanas kahrtiba, bet kutas iszelas paschas par sewi, teeschi teesiska tautas dsihwē. Ja sinama norma sinama laika teek ispildi ta no kahdas noteiktas zilweku grupas jeb kahrtas, tad tahdas normas sem sinameem noteikumeem paleek par saistoscham un pahrwehrschas par eeraduma teesibam. Eeraduma teesibas, tapat ka wisas zitas teesibas, pamatojas us tautas gribu. Atlauju teorija pamato eeraduma teesibu saistoscho spehku us to, ka walsts klusa weida peelaisch darbotes eeraduma teesibam un zaar to winas eeguhst pastahwibu, bet tas nebuhtu pareisi, ja tahdas teesibas iszelas paschas par sewi. Tapat naw peenemama ari pahrleezibas teorija, jo ari eeraduma teesibas pastahw neatkarigi no tautas pahrleezibas. Atleek tikai atsiht gribas teoriju, kura eeraduma teesibu saistoscho spehku pamato us tautas un sabeedribas gribu. Par eeraduma teesibam mehs waram usskatit tikai tahdas normas, kuras darbojas weenlihdsga mehra kahdas kahrtas jeb sabeedribas grupas aprindās, zik tahlu tahdas normas bes pahrtraukuma darbojas sinamu laiku. Ir tahdas eeraduma teesibas, kuras iszelas ihsa laikā, peem., Kreewu 1907 g. 3 junija likums par Walsts Domes wehleschanam. Schis likums bija nostahdits ahrpus likumigas kahrtibas; winsch bija isdots ne no likumdewejas eestahdes, bet no waldibas un tomehr tika wewehrots walsts praktiska dsihwē. Par eeraduma teesibam usskatamas tikai tahdas normas

kas eewehrotas weenkahrsiga mehra un wispahr saistoschas. Weenkahrschi eeradumá, kureem naw saistoscha spehka, naw usskatami par eeraduma teesibam. Eeraduma teesibas peelaischanas teesás tik-tahl, zik tahl to atlauj muhsu likumi un tikai tahdos gadijumos, kad likums to pareds. Priw.lik. eewads 24 § „Teesai eeraduma teesibas japeemhro tahdos gadijeenos, kad likums to prasa un bes tam, kad likums to atlauj un ... tikai tad, ja likumos jautajums „aw isschkirts. Us 1912 g. 15 juni ja likuma pamata pehz Ziw.proz.lik.10⁴, 10⁵ p. p.schee noteikumi atteezas neween us meerteesam, bet us wisam teesam. Kreewu likumi atsauzas us eeraduma teesibam tirdsneeziabas leetas; to dara Ziw.proz.lik.1805 p.peelik.19.p. Leetás par awarijam, par pretschu un kugu apdroschinaschanu teek eewehrotas starptausikas eeraduma teesibas. Semneeku leetás - mantoschanas un aisbildneeziabá. Muhsu Priw.Lik.24 pants atsauzas nelabwehligi par eeraduma teesibam, bet jau 25 p. peelaisch isnehmuma gadijeenus t.i. „обычай“. Ne muhsu, ne kreewu likumi neruna par eeraduma teesibam, bet tikai par eeradumeem, (обычай), bet sem ta ir jasaprot eeraduma teesibas. Pr.lik.4186 p.

Договор считается прекращающимся с истечением времени на которое был заключен. Если же было предусмотрено о сроке и он не вытекает из самого содержания и при этом не оговорено, то от каждой из сторон заблаговременно уведомив друг друга, каждая до какой либо известной даты, уведомляет об отказе от исполнения договора.

Schihni panta eet rúna par eeraduma teesibám pee deenesta pahrtraukschanas. Tahdos gadijeenos, kad teesai japeemhro eeradums, tas jadara pareisi, jaissina eeradums, pretejá gadijumá spreedumu atzelt kasazijas kahrtibá. Eeraduma teesibas peemehrojamas 1860 g.13 now.semneeku likumeem(938p) Muhsu likumos us eeradumeem norahda galwena kahrtá tirdsneeziabas likums, peem. „Birschas noteikumi sem nosaukuma „1908 *Биржевой, обмен Биржевой Торговли*“. Schweizes ziwillikumi aisrahda, ka teesai ir japeemhro eeradumu teesibas tahdos gadijeenos, kad teesai naw issmekoscha likuma. Wahzu likumi ne labpraht atsihst eeraduma teesibas. No eeraduma teesibam ir gaatschkir weenkahrschi eeradumi, kuri noteiz weenkahrschu paradumu un kureem naw saistoscha spahka, t.i. *Забезпечення поспадков*. Verkehrssitte, Obserwanz .

Lai gan, kajau minets, muhsu pr.lik.nelabwehligi atsauzas par eeradumu peekehroschanu, tomehr wini pamatojas, galwena kahrtá, us eeradumeem-eeraduma teesibam : Mantoschanas teesibas un t.t.

§ .

Juristu teesibas (Teesu prakse un sinatne).

I. Teesu praksei ir japeemhro pastahwoschee

likumi. Bet teesu spreedumi war pahrwehrstees par teesibam tikai tanis gadijeenos, sem teem noteikumeem, sem kureem rodas eeraduma teesibas. Muhsu Pr. Likumi noteiz Teesas prakses nosihmi (Pr. Lik. eewada XXVI p.): " *Тесисы являются не императивом, а лишь рекомендацией, не подлежащей принуждению. Их задача... не состоит в том, чтобы повелевать, а лишь в том, чтобы указать на необходимость и возможность принятия тех или иных мер, на основании которых могут быть приняты соответствующие законы и постановления. Тесисы являются лишь рекомендацией, подлежащей принятию.*" (Ziw. Pr. lik. 10² p, 1805 p. peelik. 19² p).

Ziw. pr. lik. 815 p. un Kr. pr. lik. 933. p. nosaka, ka wisi tee Senata karozijas. Daprata, kureem ir prinzipiels rakstuss jaissludina wispahrejai sinaschanai, lai likumus weenadi istulkotu bet ja teesa to neeeweh-ro, tad tas newar buht par eemeslu spreeduma atzelschanai. Teesu prakse, ka tahda, naw usskatama par teesibu awotu. Prahweekeem tirdsneeziibas leetas ir atlauts atsauktees us eepreekschejeem spreedumeem, lai peerahditu eeraduma teesibas.

II. Tapat prahweekeem un teesai ir teesiba atsauktees us teesibu sinatni, ko darija beisama laikâ ari Kræewu Senats. Muhsu ziwillikumi padalai pamatojas us sinatniskeem darbeem, ko mehs waram redset salihdsinot atteezigos pantus ab ta laikmeta sinatniskeem darbeem; us to norahda Nolde sawa darba par Muhsu Pr. Lik. teksta iszelschanos. Teesibas atrodas, ka wisâ sabeedribas sozialee faktori pastahwiga attihstiba un tahda sina mehs wapam runat par teesibu ewoluziju. Teesibu sinatnes usdewums attihstit teesibas. Lihds ar to sinatne dara eespaidu us likumoschanu. § 32 - Autonomija Par teesibu awotu waram usluhkot ari teesibu autonomiju, tas ir, sinamam eestahdem peeschirtas teesibas noteikt sawu tefiku dsihwe in isdot noteikumus, likumâ paredsetas robeschâs. Tahda autonomija tagad saudejuse sawu nosihmi, bet tika praktiseta widus-laikos. Bet ari tagad komunalam eestahdem peeder sinamas autonomijas teesibas.

§ 30.

Teesibu sadalischana.

I. Positiwas un idealas teesibas.

Sem positiwam teesibam jasaprot tahdas, kuras faktiski darbojas, jeb ari darbojuschas; tas konkretas teesibas pastahw ka likumi waj eeradumi, preteji ta sawu nam... dabiskam teesibam, par kuru eksisteschanu welkas teorija no seneem laikeem. Mahziba par dabiskam teesibam sastopama jau pee greekeem. Jau tai laika filisofi strihdejas par to, waj teesibas ir dabâ, pasaul. kahrtibâ, waj ari zilwe! ku eestahdijums. Sofisti mahzija, ka teesibas nesot neka pastahwoschâ. Sokrakts un Platons bij tos usskatos, ka teesibas naw zilweku isgudrojums, tee-

sibas ir kahrtibas prinziips, kursch walda ne tik zilwekôs, bet wisa pasaulê. Tahds pats usskats sastopams pee romeeschu juristeem. lihdsas mainoscham positiwam teesibam (juscivile) pastahw nemainiskas dabiskas teesibas (jus naturale). Usskats par dabiskam teesibam waldija Sholastikas laika, bet sewischki usplauka XVII un XVIII g.s. (Hugo Grociuss). Teesibas mehginaja atwasinat no zilweku dabiska sagrahta, teesibas eedomajas, ka weselu kodeksu likumîs, kuri iswesti zaur prah-ta spîdseeneem. Panasam nodibinas jauns usskats, ka dabiskam teesibam papildu nosiname. Newar peekrist schai dabisko teesibu mahzibai : dsihwe pastahwigi mainas un lihds ar to teesibas, naw muhschigu nemainigu teesibu un tagadeja laika schi mahziba atkriht.

II. Teesibas teek sadalitas publiskas un priwatas.

Pee schis sadalischanas jaiseet no tà, ka zilweks usstahjas teesibu nowadâ. Winsch war usstahtees ka atsewischkis indiuids un ari ka apweenots sabeedribâ. Sabeedribâ isteizas kopeja griba, sabeedribas griba. Par publiskam teesibam mehs sauzam tahdas teesibas, kuras noteiz publisku sabeedribu atteezibâs. Tas ir teesibas, kuras noteiz teesibâs un peenahkumîs, kuri peekriht sabeedribai, ka tahdai. Priwat teesibas noteiz atteezibas, kurâs atrodâs atsewischki zilweki, indiuidi, sawâ starpâ. Par teesibu sadalischanu publikskas un un priwatas pastahw wairakas mahzibas. Weeni sadala isejot no teesibu mehrka. Publiskas teesibas mehrkis esot sabeedriba, ka tahdâ, priwatas teesibas, turpretim, atsewischkis zilweks, ka tahds, esot galwenais mehrkis, bet sabeedriba un walsts tikai lihdseklis; publiskas teesibas isejot us sabeedribas intreschu apmeerinaschanu un intreschu reguleschanu; Priwatas teesibas - us atsewischku indiuidu intreschu apmeerinaschanu, un atteezibu reguleschanu starp wineem. Bet ari publiskas waweenibas war buht priwat teesiskas atteezibâs; peem ihpaschums war peederet personal, walstij un sabeedribai. Tahdos gadijeenôs sabeedriba rihkojas ka priwatteesibu subjekts un winai peemehrojamas priwatteesibas. Walsts ir sabeedriba, kurai sinamâ teritorijâ peeder noteizoscha waža. Ar scho walsts atschkiras no komunal eestahdem. Ja teesibu teeschais noluhks ir atsewischkas personas intreses, ka tahdas, tad buhtu priwatteesibu nowads; ja sabeedribas - publisku teesibu nowads. Tad ischkiroschs ir teesibu saturs (materiala mahziba) Par publisku un priwatteesibu isschkiroscho momentu newar buht mantas un intreses, jo noteikumi par nodokleem atteezas us publiskam teesibam, bet gimenes teesibas, kuram naw mantas intreses, us priwatom. Formala mahziba, turpretîs, kura mekle is-

Key

schkiribu ne teesibu saturâ, bet formalas pasihmês; schahdus wirseenus war sadalit diwas grupas - Weeni doma atrast isschkiribu starp publiskam un priwatom teesibam teesibu subjektu stahwokli, t.i. sadalit teesibas skatotees no ta, kahdâ kahrtibâ teesibas teek aissargatas, t.i., waj teesibas teek aissargatas us priwatas personas eerosinajumu, jeb no sabeedribas waras, bes zeetuscha eerosinajuma, resp. waj ziwilteesaschanas kahrtiba - jeb administratiwa, administratiwi teesaschanas, waj kriminalteesaschanas kahrtiba.

Likums war peesckirt realiset prasibas administratiwa kahrtibâ, bet tās waretu atteektees us priwatteesibam. Priwtteesibas war kluht par publisku teesibu awoteem un otradi, personas war isleetot publiskas teesibas sawu priwato teesibu apsargaschanai. Par isschkiroschu jaatsihst materialais, t.i. noteikumu normu saturu. Publiskas un priwatas teesibas beeschi saistiba. sawa starpâ. 28 julijs rihkojums un atteeziga instrukcija par wahzu okupazijas waras pamestam mantam nosaka, ka usnemaschanas komisijas lehmum ka preeksch walsts, ta priwat personam un atzelami tikai teesas zelâ (t.i. peelaista ari priwatu teesibu peeteikschanas, kuras jaistirsa ziwilteesas, ka priwatas teesibas).

No priwatom teesibam persona war atteiktees, bet no publiskam newar. Bet newar ari atteektees no tahdam priwatom teesibam, kuram ir publiskas intreses raksturs. Starpibai starp publiskam un priwatom teesibam ir ari praktiska nosihme. Ziwilteesibas war realiset zaur ziwilteesam, bet publisku teesibu prasibas pret administratiwam eestahdem nepekriht ziwilteesam. Ja publiskas teesibas teek trauzetas no administratiwam eestahden, tad jagreeschas pee administratiwam teesam. 1917 g. Kreewu likums par administratiwam teesam bija spehka ari Latwijâ. Kreewu likuma prinzipi pahrnenti muhsu 20 sept. 1920 g. likumos par administratiwam teesam. Us scho noteikumu 4. p. pamata protesti un suhdsibas pekriht administratiwam teesam. Tagad par administratiwam leetam nespreesch augstakâs - pee instantschu kahrtibas - administratiwas eestahdes, bet administratiwas teesas. Publisko un priwato teesibu atteezibu us walstâ war noskaidrot schahda kahrta : walsts war usstah tees ka saimnezisku teesibu subjekts un, otrkahrt,

ka walsts waras organs (Pr. Sen. dep. apw. sep. 1914 g. spread. Nâ 12, 22). Walsts no weenas puses eemantos ihpaschuma teesibas us kustamu un nekustamu ihpaschumu, walsts usstahjas gan ka kreditors, gan ka parahdneeks. Schinis gadijeenos walsts usstahjas ne ka imperisma waras neseja, kura walda un pawehl, bet ka lihdsigs ar lihdsigu. Ta tad jaatsihst diwdabigs walsts kursurs; ka publisku teesibu subjekts, kursch walda par pilsonem un dik-

te normas un walsti - *liku*, ka priwatteesibu subjektu, padotu kopa ar pilsonem likuma normam pee saimneezisku intreschu realiseschanas. Publikas teesibas peemehrojami priwatteesibu instituti (peem., noligums, waldibas lihgumi). Peem. pee sabeedribas (pagastu) atbildibu par winam ustizetu bahrinu mantu. Peemehrojami atteezigos gadijumos deposita noteikumi. Pehz publiskam teesibam, sabeedribas atbildiba newar buht plaschaka ka priwat personu atbildiba.

Usskaitisim kahdas teesibas atteezas us publiskam :

I. Walsts teesibas, kuras noteiz atteezigu sabeedribu politisku atteezibu us walsti, jeb atteezibas sawa starpa. 2/ Administratiwas teesibas, (polizijas teesibas) noteiz administrazijas organisaziju un usdewumus. Sem pahrwaldes (administrazijas) wehs saprotamwalsts organu darbibu, ar kuru walsts iswed dsihwe sawus usdewumus un noluhkus. Administrazijas lihdsekli - atteezigu konkretnu rihkojumu taisischanâ; wina aptwer ahreju administraziju, kurâ eeset atteezibu nodibinashana un astureschana ar zitam walstim. b) Teesaschanas administrazija, c) finansu, d) kara, e/ eekscheju administraziju, *Administrazija jehaurana usfithme* kurâ aptwer wisu to, kas ne eeset administrazijâ plaschaka nosihme. 3/ Kriminalteesibas - normu kopojuims, kuras atteezas us walsts teesibam un peewahkumu noteikt sodas par nelikumigeem darbeem; kriminalteesibas ir mahziba par sodameem darbeem. 4/ Prozesu likumi : a/ ziwil, b/ kriminal, c/ administratiwais. 5/ Basnizas teesibas : organisazija drâdses lozeklu atteezibas sawa starpa. 6/ Stauptautiskas teesibas, kuras noteiz atteezibas ar walstim un kulturelus lihdseklus atteezibû ustureschanai.

Zitas wisas teesibas, kuras neetilpst publikas teesibas, usskatamas par priwat jeb ziwil teesibana

Publikas teesibas wehs no weenas puses waram stschkiri objektiwas, no otras subjektiwes teesibas. Subjektiwes teesibas wada tahdas atteezibas starp priwat personam sawa starpa, kahdas warari buht starp priwat personu no weenas puses un walsti no otras. Publikas subjektiwes teesibas aptwer tahdas teesiskas atteezibas, kuras war ra stees starp walsti un priwat personam, jeb walsti eejoscham korporazijam. Isschkiroscha nosihme pee publisku subjektiwu teesibu noteikschanas ir tam, waj eestahde darbojas ka publiska jeb ka priwata usdewumu realisetaja. Ja publiska eestahde realise publikas usdewumus, tad mehs waram sazit, ka wina realise publikas teesibas. Peem., ja skolo-tajs, kursch eenem weetu walsts deenesta, prasa algu, tad winsch rihkojas publisko teesibu wahrdâ un sawu prasibu newar eesneegt ziwil teesai, bet

gan administratiwai teesai. Tã pehz modernam teesibam. Turpretim, romeeschu teesibas eenehma zitu weedokli : wisas atteezibas, kuras aisskara walsts intreses, tika peeskaititas pee publiskam teesibam, bet ne priwatam.

Mahzibu par publiskam un priwatam subjektivam teesibam attihstija Jellineeks un Bùlers.

Jellineeks atschkir waret (können) nõ drihkstet (dürfen). Drihkstet esot subjektivu prèwat teesibu speziala pasihme. Priwatteesibas atdalamas no personibas; personiba neatkarajas no drihksteschanas apnehra. Persona war atteiktees no priwatteesibam (drihksteschanas). Waret esot publiska teesiba pasihme un noteiz personas teesisko stahwokli (t.i. teesibas spehju kopibu), kursch naw atdalams no personibas, un no kura newarot atteiktees. Drihksteschana pamatojas us wareschanu, bet aptwerot stiprakus pilnwarojumus.

Wareschana neesot atdalama no atteeziga subjekta, jo ta ir teesiska spehja, kura teesiska eekahrtã peeder atteezigan subjektam; no winas newar atteiktees. Publiskam teesibam peederot wareschana un tapehz ari no publiskam teesibam newarot atteiktees. Atteiktees no teesibam ir teesiskas dsihwes parasts paradums, bet atteiktees no teesiskas spehjas, prinzipã neesot peelaischams. Priwtteesibas pamatojotees us drihksteschanu, bet publiskas tikai us wareschanu, us waru peeschkiroscheem nolikumeem. Gribet drihkstet esot priwato teesibu pasihme, bet gribet waret publisku teesibu pasihme.

Enekzerus saka, ka naw eespehjams atschkirt atwehles normas no atlaujas normam, un ka starp no Jellineeka atwasinas no atwehles drihkstet un no atlaujas - waret jehdseeneem pfinzipielas starpibas nemas neesot. Ja likums kreditoram atwehl prasit obligazijas ispildischanu, tad likums kreditoram newen atlanj to darit, bet peeschkir sinam wehl sinam teesisku waru preeksch sawas prasibas ispildischanas.

Bùlers isschkir publiskas subjektivas teesibas no priwatam schahda kahrtã. Publiskas subjektivas teesibas esot pilsonu teesiskas stahwoklis, jeb spehja walsts preekschã, saskana ar stahwokli, pehz kuras pilsonis waretu ko prasit, bet ja publisku subjektivu teesibu naw, tad warot *winas* luhgt, bet newis prasit. Publiskas subjektivas teesibas esot atteezibas starp walsti un pilsonu. Priwatas teesibas esot atteezibas starp priwatam personam, ka *priwat saimneyfham subjektsam.*

Jaunaka laika ir no Fleinera iswirrita mahziba par reflektivam teesibam. Fleiners runa par reflektivam teesibam tahdos gadijeenõs, kad likumdewejs peedahwa likuma ispildischanu tikai sinamai eestahdei, bet ne teeschi atsewischkai personai, bet atsewischkam personam nodod eespehju

realiset sawas prasibas neteeschi zaur eestahdi, per peem., wünsch aisrahda, ka jau likums noteiz, ka katram pilsonim teesibas usturetees sinamas walsts robeschās ; schis teesibas pilsonis war realiset teeschi bes greeschanas pee walsts eestahdem. Turpretim, ja likums noteiz, ka katram pilsonim teesibas us pawalstneezibas peenemschanas aktu, ja pilsonis apmeerina sinamus noteikumus, tad tahds likums teek adresets pee eestahdēm, kurām noteikts ka jarihkojas tahdos gadijeenōs, ja pilsonis weh-las eeguht teesibas. Pehz Fleinera ~~taim~~ tahdos gadijeenōs waretu runat tikai par reflektiwam teesiham. Bet runā par reflektiwam teesibam ari zita da nosihmē. Peem., Saimneeka peenahkums apgaismot trepes, ka pareēssets lihgumā ar augscheja stahwa ihrneeku, bet schis noteikums dod eespehju ari ziteem ihrneekem isleetot schos labumus, bet wini newar prasit, lai faktiskee apstahkli tiktu wehrsti winaem par labu; turpretim, persona, kura ir teesiskas atteezibas zaur lihgumu ar saimneeku zaur lihgumu war teeschi pagehret lihguma is-pildischanu.

III. Wispahrejas un atsewischkas teesibas.

Sem wispahrejam (generalam) teesibam mehs saprotam tahdas teesibas, kuras darbojas, jeb ir spehka wisa walsts teritorijā un kuras pamatojas us wisa walsts teritorijā spehka esoscheem likumeem jeb eeraadumeem.

Spezialas, atsewischkas (partākularas) teesibas darbojas jeb ir spehka sinama aprobeschotā weetā, teritorijas dalā, jeb atteezas tikai us sinamu pilsonu schkiru, jeb kahrtam, waj ari leetam. Spezialas teesibas, kuras spehka tikai walsts teritorijas aprobeschota apgabala, mehs sauzam par weetejeem likumeem jeb teesibam. Bet schis weetejo teesibu jehdseens it tikai relatiws. Ta muhsu Pr.likumeem Kreewu waldibas laika bij weetejo likumu nosihme un wini darbojas Baltijas gubernās, bet Latgalē bij spehka Kr. Ziw. likumi, ka wispahrejais Kreewu likums. Tagad tas ir otradi.

Muhu Priw. likumi eewesti Baltijas gubernas ar Kreewu likumu no 12. XI. 1864 g., bet nahkuschi spehka 1. VI. 1865 g., sem nosaukuma, *Чрезъ Спещъгансконъ Изъясненіи* *къдъ. Публаніи* *къдъ* ". Priwat likumi domati ka weetejo likumu trescha dala; I dala saturreja Weetejo eestahschu kahrtibu un II. dala - kahrtu eekahrtu. Pascha Kreewijā lihds pehdejam laikam darbojas (un ari Latgalē) wispahrejee Kreewu Ziw. Priw. likumi, kuri eetilpst Kreewu likumu X. sehjuma I. dalā. Tagad muhsu likumeem, kureem krewu laika bij weetejs ralsturs, ir wispahreji, bet Kreewu Zi. lik. ir weeteja raksturs noteikums ; 1/ Widsemes un Kursemes semes likumi un 2/ Widsemes pilsehtu likumi. Zik tahlu darbojas katris noscheem weetejeem likumeem noteiz Priw. likumu eewads.

Us spezialam jeb atsewischkam teesibam atteezas ari schkiru un kahrtu sewischkas teesibas. Kreewijâ schahdam teesibam bija leela nosihme. Modernas teesibas gan wairs schahdu kahrtu teesibu nepasihst. Pee mums kahrtu likumi, peem., semneeku likums (*Тов. о предупреждении спекуляций*) wehl naw atzelti, bet teek jau isstrahdati jauni likumi. Bukowska raksts, Teesl. Min. Wehstnesi N2 2, 3 /. Tagad jau pagasta teesam padoti wisi weetejee eedsihwotaji un naw wairs isschkiribas starp kahrtam teesas preekschâ. Bet ir sewischkis likums par masakuma tautibu skolam lik. no 8. XII. 1919 gada.

Spezialas teesibas pehz buhtibas un satura neatschkiras no wispahrejам teesibam. Spezialam teesibam naw isnahmuma raksturs. No ahrejам pasihmem war, pehz darboschans rajona un t. t., atschkirt spezialos likumus no wispahrejeem.

Us spezialam teesibam atteezas ari indiwiuelas teesibas. Winas atschkiras no spezialam, teesibam, schauraka nosihme, kwantitatiwi - ar dabibas un spehka rajonu, darbojas tikai atteeziba us sinamam personam. Ari indiwiuelas teesibas naw isnehmuma teesibas, naw, *государств. монополия*, bet sawa sina teesibas, pee kuram peeder, peem., sabeedribas statuti, kuras darbojas konzesijas sistemâ, t. i., ar walsts atlauju. Ja tahdi statuti teek pasludinati atteeziga kahrtiba Waldibas Wehstnesi, tad wineem ir wispahrejs saistoscha spehks, un tahda sina teesam pee atteeziga leetu zaurskatischanas statuti jaeewehro. Statutu nepareisa peemehroschana war buht par eemeslu spreeduma atzelschanai. Tahdos usskatos bija ari Kreewu Senats.

Par singularam teesibam mehs runajам tahdos gadijeenoš, ja likums runa par isnehmuma gadijeeneem; tas ir, isnehmuma teesibas - kad likums isnem no narmaleem likumeem sinamas atteezibas (contra rationem juris). Singularas teesibas aptwer sewi priwilegijas positiwa jeb negatiwa nosihmê. Priwilegijas plaschaka nosihme ir katris isnehmums, katra norma, kura pahtrauz normalus likumus. Priwilegijas war buht preekschrozigas un aprobeschojibas (melabwehligas). Sem priwilegijam schauraka nosihme mehs saprotam tahdas, kuras runa sinamai personal jeb leetai par labu. Priw. Lik. 3635 p.

„По сравнению с законом и законодательным актом, он имеет исключительный характер, так как не имеет обратной силы, а применяется только к будущим случаям.“

Pehz tam pascham pasihmem, pehz kubam mehs atschkiram publiskas teesibas no priwatam, ari publiskas priwilegijas jaatschkir no priwatam. Affermativas - positiwas priwilegijas peeschkir sinamam personam teesibas. Negatiwas priwilegijas atnem

sinamam personam sinamas teesibas. Priw.lik.354 p. un 355 p. peeschkir sinamas priwilegijas nepilngadigeem par labu pee darijumeem, bes aisgahdna peedalischanas. 3625 p.3/ pee behrnu prasibam, kuri atrodas aisbildneezibe, noilgums teek pahtraukts par nepilgadibas laiku. Nelabwehligas priwilegijas: Ziw.lik.11 p. aprobescho seeweeschu teesibas wihreescheem par labu : „*Gerzogenthum Spana Myser garsmes, onkymant Helan.*“

Pee priwilegijam ari waram atrast starpibu, kahda ir pee objektiwam un subjektiwam teesibam. Objektiwas priwilegijas ir normas, kuras satur sewi preekschrozibas. Subjektiwas priwilegijas ir ta wara, pilnwarojums, kura zelas us objektiwo priwilegiju pamata. Objektiwee likumi nosaka subjektiwas teesibas, peem., Priw. Lik. 3512 p. par moratoriu mu; tahdi likumi usskatami par objektiwam teesibam, bet teesibas, kuras iszelas no tahdeem likumeem, ir subjektiwas teesibas. Pee leetu priwilegijam sinamas mantas bauda sinamas teesibas, peem. diplomatu mantas - atswahinatas no nodokleem. Wispahrejais likums neatzel atsewischku likumus, Wispahrejais likums war grosit atsewischku likumu tikai ar sewischku aisrahdiujumu wispahreja likuma; ja tahda aisrahdiujuma naw, tad spezialais likums newar tikt grosits. Pee mums lihds Latwijas walsts pasludinaschanai darbojas kreewu weetejee atsewischlikumi, set Kreewu wispahrejee likumi us mums newarreja atteektees. Ja wispahrejais likums se wischki noteiz, ka atsewischki noteikumi teek apzelti, tad pehdejee gan saude spehku. Ta Kreewu wispahrejais likums 25/XII.1901 g. ,akziju likums atsewischki aisrahda, ka wisu sabeedribu statuti tika atzelti ar wispahreja likuma aisrahdiujumu. 5/IX.19 p.likums par walsts wehrtpapiru mortifikaziju oija spehka us wisu Latwiju, winsch atzel statutu noteikumus, zik tahl tee runa pretia minetam likumam.

IV. Stingras (peespeedoscha) un peekahpigas (papildu) teesibas.

Ja teesibas eerobescho priwatas gribas peemehroschanu pee jur. atteezibu nokahrtoschanas, tad mehs runajam, ka teesibas stingras; turpretim, ja teesibas peelaisch pee tam priwatas gribas brihwibu, tad mums ir darischana ar peekahpigam teesibam.

Preteji publiskam teesibam, priwatlikumi satur sewi galwena kahrta ewentuelas normas, kuras eewerojanas tikai tad, ja *Kontrakti* paschi naw noteikuschi sawas jurid. atteezibas. Schini gadijeena priwatlikumi nosaka papildu noteikumus (peekahpigas teesibas, *vermittelndes Rechts*, peem. Pr. Lik. 1703 p. 4070 p.p., waj atlauj *Kontrakti*)

papildināt, bahrgrosit privatlikuma noteikums,
(4056, 3149, 3943 pp.).

Bahrgas, stingras saistoschas teesibas atteezas galwena kahrta us publiskam teesibam; bet ari privatlikumi peemehro stingras teesibas, ziktahl pehdejam ir publiskis raksturs; peem. 15/X 20 g. noteikumi par dsihwoklu isihreschanu peeder pee stingram teesibam, jo aprobescho priwatu kontregentu gribu.

Stingru teesibu galwenais pamats un noluhks pehz eespehjas apsargat eekahrta, sinamas publiskas teesibas un intreses; weikt teesibu isturibu, atweglinat teesibu pasihschanu un teesiskas eekahrta ustureschanu; ais tahdeem noluhkeem bahrgas teesibas peeturas pee sinamas formalitates (weksemi un z.). Priw. Lik. mehs atrodam sinamu stingru teesibu raksturu, peem. 3209 p. prasa stingru lihguma eewehroschanu un wina noteikumu ispildischanu.

Modernas teesibas ir tendenze noswehrtees us peekahpigu teesibu pusi. Winas peelauj peedalitees priwt personam sawu atteezibu isweidoschanā, peelaisch priwatu autonomiju - noteikschanas teesibas. Autonomija (publisko teesibu nosihme) atteezas us objektiwam teesibam un ir normu kopojuums, kursch peeschkir sinamai eestahdei teesibas noteikt sawas teesiskas atteezibas. Subjektiwa autonomija ir tas teesibas, kuras peeschkir objektiwa publiska autonomija. Priwt autonomija, priwatteesibas, saprotama pate par sewi. Ta Priw. Lik. 33 p. ir tikai aisrahdijs us tahdu autonomiju, par to, kad war tikt noslehgti laulibas lihgumi. Māhsu privatlikumi sašus pilwarojoschus noteikums, ewentualus noteikums tikai tahdos gadijeenōs, kad kontragenti naw paschō noteikuschi sawas atteezibas un gribu; priwtpilākmātad papildina priwato gribu, priwatlih gums, peem., Priw. Lik. 3903 un 3904 p. Pr. Lik. 3273 p. nosaka interpretaziju un peelaisch noskaidrot lihgumu zaur kontragentu gribas issinashanu. Wispahr, privatlikumi pehz prinzipa satur sewi papildu noteikums, t. i. ja kontragenti naw noteikuschi paschi sawas juridiskas atteezibas, tad privatlikumi papildina lihgumus zaur dispositiwam waj peekahpigam teesibam. Tāhtad teesibas nosaka sinamas atteezibas, ja atsewischkās indiwiws naw dewis nekahdus rihkojumus par sawam mantam. Peem. ja mantojuma dewejs (*наследство*) naw taisijis testamenta, tad manta pahreēt us mantineekeem pehz likuma, jeb ar kad testamentē buhs atsihta par neesoschu, par ko runa Pr. Lik. 1703 p. un mantoschanas likumam ta tad ir tikai ewentuala nosihme. Ziti privatlikumi papildina priwatpersonu lihgumus, peem., Pr. Lik. 4070 p., aisrahda par rentes maksaschanas terminu, ja kontragenti naw weenojuschees par tahdu.

Taisniba un teesibas naw identiskas; us tais-

nibas prinzipu aisrahda 4047 p., pehz kura juridiskas atteezibas janoteiz pehz lihguma noteikumeem un tad pehz taisnibas. Tapat teek Pr. Lik. 3095 p. aisrahdits, ka jawadas no wispahreja likuma gara, bet ne burtiskas nosihmes. Zaur to teek eewehrots taisnibas prinziips. Bes tam muhsu priwatlikumi peeturas pee eeskata, ka formalitates jaeewehro tikai isnehmuma gadijeenōs, zaur ko ari teek atsihts taisnibas prinziips, peem „Priw. Lik. 2993 p. runa par juridisku aktu formu, kura jaeewehro tikai tos gadijeenōs, kad likumā noteikts. Taisnigas uh humanas teesibas prasa pehz prinzipa, lai lihgumā pehz eespehjas tiktu aisrahdits us lihguma juridisko pamatu (causa). Muhsu wekselu likums dod wekselu paraugu; no weksela naw redsams us kahda pamata winsch isdots. Wekselu teesibas ir tapehz peeskaitamas pee stingram teesibam. Wekselu likuma 33 p. nosaka, ka parahdneeks newar stahdit trescham kreditoram preekscha eerunas us to atteezibu pamata, kas pastahweja starp winu un pirmo kreditoru. To paschu Pr. Lik. 3122 p. un sekoschee nosaka atteeziba us wehrtspapiteem us usrahditaju (Inhaberpapiere).

Turpretim, humanas teesibas peelaisch, ka parahdneeks waretu atsauktees us konkreta lihguma pamata; winas ari peelaisch teesai apspreest ieeetu pehz sawa eeskata, nowehrtet leezineeku un leetprateju isteizeenus un noteikt saudejuma apmehru, ta tad pamats peerahdits.

Y. Pahrejee teesibu sadalischanas weidi.

I. Starpiba starp materialam un formelam teesibam.

Formalas teesibas ir prozesu likumi, ka : ziwil, kriminal un administratiwais. Sem ziwil prozesu teesibas jasaprot noteikumi par teem darbeem, kuru noluhks ir, walsts teesam peedalotees, ispreest un issckirt strihdu esoschas priwatteesibas; pee kam prozesu likums nosaka teesu teesibas un peenahkumus. Administratiwa teesaschana - noteikumi par administratiwu teesu teesibam un peenahkumeem, pee publisku eestahschu publisku darbu apspreeschanas, usdewums dot nosazijumus, kuru noluhks, walsts teesam peedalotees, atsiht waj atraidit wakts formalas prasibas par apwainotas personas sodischanu. Ta tad sem formalam teesibam mehs saprotam prozesu likumus.

Materialas teesibas objektiwa nosihmē ir tās, kuras neatteezas us formalam teesibam.

2/ Mums jaatschkir wehl papildu likumi no pamatlikumeem. Papildu likumi, jeb subsidiālas teesibas darbojas un peemehrojamas tikai tik tahlu, zik tahl nedarbojas pamatlikumā. Peemehram, atteezibā pret muhsu priwatlikumeem, par papildu likumeem jausskata priwatlikumu wezakee weetejee

awoti un atsewischkos gadijeenos isnehmuma wei-
da, ari Kreewu likumi. Ka papildu likums pee mums d
darbojas Kreewu tirdsneezibas likums. Schis jau-
tajeens tomehr ir strihdigs : weeni doma, ka kree-
wu tirdsneezibas likumi tomehr naw spehkā, otri -
ka ir . Bet eewehrojot tō, ka mums ir sawas pri-
wat tirdsneezibas eeraduma teesibas, jaatsihst,
ka kreewu priwat tirdsneezibas likumi pee mums naw
spehkā. Muhsu Priw. Likumi usskatami ka papildu li-
kumi atteeziba us senneekeem, (Pr. Lik. eewada
§ XII).

3/ Waram atschkirt wehl pagaidu pahrejas liku-
mus no pastahwoscheem likumeem. Pagaidu likumi dar-
bojas tikai us noteiktu laiku un isbeidas paschi
no sewis, jo isbeidas to pamats, waj noluhks,
waj laiks. Sewischki dauds bij pagaida likumu ee-
wests Kreewu laika. Bet ari pee mums ir tahdi, peem,
likums par kara stahwokli (6 mehn). Pagaidu likumi
naw wehlama parahdiba. Bet tomehr wini sewischkos
isnehmuma gadijeenos japeelaisch, ja naw pastah-
wiga likuma. Passahwigi likumi darbojas us wisu
laiku lihds winu atzelschanai.

VI. daļa.

G. TEESIBU PEEMEHROSCHANA.

§ 34.

Teesibu peemehroschana weeta.

Ka wispahrejs noteikums pastahw : teesa
spreesch us to materialo likumu pamata, kuri ir
spehka teesas eezirkni. Bet te nahk sareschgijumi,
jo praktiskē dsihwē katris indiwiws waj nanta war
artastees sinamas atteezibās ar zitu teesas eezirk-
ni, jeb teritoriju, kur spehka ziti likumi, sawa-
di pehz satura. Weksels, peemehram, war buht isdots
Franzijā, bet ispildischanai janoteek Latwijā un
t. t. Zelas jautajeens, pehz kureem likumeem tee-
sai jarihkojas. Us scho realo faktu pamata isze-
las ta sauzamas kolizijas (sadursmes) , jeb kon-
flikta teesibas, pehz kuram jaisschkir, kahdi li-
kumi japeemehro teesai kolizijas gadījumos. Kon-
flikta teesibu saturs pastahw eeksch tam, lai
kolizijas gadijeenos noteiktu pee kahdeem li-
kumeem teesai japeeturas leetu apspreeschanā.
Preesch tam pastahw likumōs seischkas konfliktu
normas, kuras noteiz kahdi likumi japeemehro kon-
kretos gadijeenos, tee kas darbojas teesas eezirk-
ni, jeb ziti un t. t.

Peemehram, atteeziba us wekseleem, konflik-
tu normas usdewums noskaidrot, waj japeemehro muh-
su likumi jeb Franzijas. Ari muhsu Ziwl. Lik. ir
tahdas konfliktu normas: eewada III. nod. XXVII
un sek. § „О применении законов иностранной”

Jau widus laikos parahdijas mahziba par konferata normam; winu usstahdija Bartolus (miris 1357 g). Pehz schis mahzibas pastahwot trihs daschadi stahwokli. Esot personigais stahwoklis - statuta personalia -, tas ir, personigas atteezibas, apspreeschamas pehz likuma, kursch darbojas personas dsihwes weeta un pehz teem pascheem likumeem jaspreesch ari par kustamu mantu atteezibam: Peem., par pilngadibu ir daschadiba: Austrija 24 gadi, pee mums 21 gads un t.t. Par nekustameem ihpaschumeem jaspreesch pehr realas mantas atraschanas weetas (statuta realis) t.i., teem likumeem, kuri warbokas ihpaschuma atraschanas eezirkni. Treschais, widejais stahwoklis (statuta mixta), kursch atteezas us obligatoriskam teesibam, lihgumeem un t.t. Schee stahwokli wehl war tikt sadaliti pehz ta, waj leetu spreesch pehz satura jeb formas un t.t. Schi teorija saw apmeerinoscha nenoteiktibas dehl. Katrai walstij ir sawas konfliktu normas, kuras war atteektees ka us privat ta ari publiskam teesibam.

Katra walsts war aprobeschotees un aprobeschojas ar sinamam robeschnormam, kuras walsts pati nedoma pahrkahpt pee konfliktu normu usstahdischanas. Tahdas robeschnormas peeder pee starptautiskam teesibam; schis teesibas usleek walstij sinamus peenahkumus, eerobeschojot sawas konfliktu normas. No otras puses, walsts waretu usstahdit teeschi konfliktu normas un aisrahdit, sem kahdeem noteikumeem peemehro sawas teritorijas likumus jeb ari zitas teritorijas likumus. Muhsu Priw. Lik. eewada XXVIII p. runajot par teesisku spehju, peelaisch sinamos warbuhtejoj's gadijeeno's ari zitu teritoriju likumu darbibu (ja dsihwes weeta personal zita teritorija). Sakara ar to, waj atsewischkas walsts konfliktu normas noteiz tikai sawu teesibu peemehroschanu, jeb atsauzas ari us zitu teritoriju normu peemehroschanu, mehs runajam par weenpusigam konfliktu normam, waj abpusigam. Kreewu Ziwil prozesu likumi, zik tahl wini darbojas ari pee mums, usskatami par nepilnigeem: us konfliktu normam aiswada tikai Ziw. Lik. proz. 464 p., 707 p.

Kreewu wekselu likumi, kuri spehka ari pee mums, 82 p. nostahjas us nazionalitates prinzipa. Muhsu Priw. Lik; satur sinamas konfliktu normas par teesisko un dabisko darboschanos (*упублических и частных дел*) spehju, kuru noteikschanas isdarama pehz dsihwes weetas, par leetischakm, obligatoriskam un mantoschanas teesibam.

Kas atteezas us konfliktu normam par darijumu formam, tad forma apmeerinoscha, ja apmeerina to teesibu prasibas, kur lihgums slehgts, jeb ari to, kur lihgums jaispilda. Preeksch kara scho daschado konflikta normu saskanoschanai tika sasawita starptautiska konwenzija; pirmā 1886 gada Bernē apspreeda jautajeenu par autora teesibam, Hagā

1902 gadā konvenzija par laulībām; 1905 gadā - par aishildnību, 1913 gadā - konvenzija par wekselu teesibām. Zērāms, ka nāhkotne tiks nodibinātas weenādas teesibas un tad atkritis konfliktu normas.

§ 34

Likuma istulkoschana.

Wispirms likuma spehks atkarajas no ta, waj likums isdots konstituzijā paredseta kahrtibā.

Teesai ir peeschkirtas teesibas kritiset likumu. Teesai japahrbauda, waj likuma teksts saskan ar originala tekstu, kursch atteezīgā kahrtā peenemts no likumdoschanas eestahdes. Ar 25.X.20 g. likumu pee mums nodibinata kodifikazijas nodala, kuras usdewums isdot sistematiska weida likuma „*Čezg*” (kopojuņa) isnahkoschos likumus pehz Kreewijas parauga. Bet atgādas, ka pat tahdas eestahdes, ka kodifikazijas nodala, peelaisch kludās, ka tas beeschi atgādijas Kreewijā. Juridiska nosihme ir ne tam pantam, kursch eewetots swodā, bet originalam. Likuma kritika par teksta originalitati un likuma krahjumos eewetoto pantu tekstā saskanu ar likumu, peeder pee semakas kritikas. Augstakas kritikas usdewums ir pahrbaudit, waj likums a/ isteizis likumdeweja gribu un b/ neruna pretim konstituzijas noteikumeem. Schi otra jautajuma pahrbaudischānu peeschkir teesam tikai Seemelamerikā un Norwegijā, bet ne muhsu likumi. Sakara ar likuma kritiku teesas peenahkums ir ari likumus istulkot. Tulkot likumunosihme noskaidrot likuma ihsto nosihmi, kahda likumam ir teesiska dsihwe un preeksch teesas, isinat normu saprahtu un noskaidrot nosihmi. Neatthstitas teesibas peemehro tikai wahrdu nosihmes istulkoschanu.

Attihstitas teesibas teek peemehrota gribas interpetazija. Sawignj, ka ari jaunakee rakstneeki (*Wundzeit*, Eneccerus) aisrahda, ka pee interpetazijas jaeewehro tas, kahdu nosihmi domajis normal likumdewejs, jaeewehro likumdeweja griba. Ziti sinatneeki (Wach, Binding) doma, ka jaeewehro pascha griba, neatkarigi no tam, kahdu domajis eelikt likumdewejs.

Likumu tulkoschanu iswed 1/ zaur legalu interpetaziju (likumi) - autentiska interpetazija - un sinatnisku interpetaziju.

Pehz Kreewu likumeem, likumdewejam pehz atteezigo eestahschu eerosijajumeem jaistulko likumi ar jaunu likumu. Ja ar jaunu likumu teek istulkots jau pastahwoschs likums, tad jaunam likumam teek peeschkirts atpakal ejoschs spehks. Muhsu Pr. Lik. XXIII.p., ka ari Tees.eek. lik. 136 p. pareds au-

tisku likumu tulkoschans eerosinajumu kahrtibu. Preteji autentiskai likumu tulkoschanai, mehs waran runat par sinatnisku tulkoschanu, kuras lihdsekli ir 1/ gramatiska, 2/ logiska un 3/ sistematiska un 4/ wehsturiska interpretazija. Wispirms, teek peemehrota gramatiska, tad logiska un sistematiska interpretazija. Bet ja schahda zelā newar panahkt wjadisigos rezultatus, tad jagreeschas pee wehsturiskas interpretazijas. Logiskas interpretazijas galwenais lihdseklis - analogija. Mehs atschkiram a/ likumu analogiju un 2/ teesibu analogiju. Ar likumu analogiju mehs atteezinam juridisko normu us ziteem, normas neparedseteem gadijeeneem, dehl atteezigu sodijumu weenada juridiska pamata (t.i. pehz weenlihdsigeem priņzipeem) Pr. Lik. eewada XXI § .

Pirkschanas un pahrdochanas nosazijumi peemehrojami pee mainas lihgumeem - pehz analogijas. Preteji likumu analogijai, mehs runajam par teesibu analogiju, kuras usdewums likumu papildinashana. Tahda analogija sinama mehra ir peelaischama. Teesas usdewums neweem peemehrot, bet ari atrast, attihstit teesibas us teesibu analogijas pamata (*Rechts fundung*). Jaunu teesibu radishana, turpretim, ir tikai likumdeweja usdewums. Kreewu teesibās naw sihkaku aisrahdiјumu par likumu tulkoschanu. Kr. Ziwil Proz. likuma 9 p. un Kr. Proz. lik. 12 p. gan runa par likuma peemehroschanu tika, wispahrejos teikumos. Salihdsinot sohos pantas, janahk pee spehdseenā, ka spreedums jataisa us wispahreja likuma gara, ja 1/ likums nepilnigs, 2/ neskaidris, 3/ likumu pretruna. Kriminal leetas teesai naw teesibas peemehrot analogija likuma nepilnibas gadijumā (Sem. eek. lik. 205 p.), newar peemehrot sodus darbeem, kuri naw ar likumu aisleegti un ja naw atteeziga likuma par sodischanu, tad leeta jaisbeids.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309056451